

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Вищого навчального закладу
Укоопспілки «Полтавський
університет економіки і торгівлі»
08 липня 2015 року № 152-Н
Форма № П-4.04

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД УКООПСІЛКИ
«ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ»**

Навчально-науковий інститут харчових технологій, готельно-ресторанного
та туристичного бізнесу
Форма навчання денна
(денна, заочна, заочно-дистанційна)

Кафедра туристичного та готельного бізнесу

Допускається до захисту
Завідувач кафедри

_____ Г. П. Скляр
(підпис, ініціали та прізвище)
«____» _____ 2021 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

*на тему: «Розвиток лікувально-оздоровчого туризму
у Львівській області: стан та перспективи»*

*зі спеціальності 242 «Туризм»
освітня програма «Туризм» ступеня бакалавра*

Виконавець роботи Кадацька Світлана Вікторівна
(прізвище, ім'я, по батькові)

(підпис, дата)

Науковий керівник доц. Карпенко Ніна Миколаївна
(науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я, по батькові)

(підпис, дата)

Полтава – 2021

ЗМІСТ

Стор.

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ В РЕГІОНІ	5
1.1 Лікувально-оздоровчий туризм: сутність, види та особливості	5
1.2 Ресурсне забезпечення лікувально-оздоровчого туризму.....	15
1.3 Нормативно-правове регулювання діяльності в сфері лікувально- оздоровчого туризму та курортів	25
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ В РЕГІОНІ	35
2.1 Природно-рекреаційні та лікувально-оздоровчі ресурси Львівської області	35
2.2 Сучасний стан та тенденції розвитку лікувально-оздоровчого туризму у Львівській області.....	46
2.3 Розробка лікувально-оздоровчого туру до Львівської області	57
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	71

ВСТУП

Запорукою розвитку лікувально-оздоровчого туризму сьогодні є пропаганда здорового способу життя, який вважається трендовим напрямком суспільного розвитку. Тому логічною є позиція організації подорожей для оздоровлення та підвищення власного самопочуття. Такий вид туризму покликаний забезпечити баланс між розумом, тілом і душею. Знані туристичні регіони, як і новоосвоєні, активно ведуть пошук оптимальних моделей для розвитку такого напрямку туристичної діяльності. Проте лікувально-оздоровчий туризм все ще слабо ідентифікується; дані про нього є фрагментарними, а його визначення та поняття значно відрізняються в різних країнах. Тому, вивчення передумов розвитку лікувально-оздоровчого туризму є актуальним напрямком, чому і присвячена робота.

Стан розвитку розвитку лікувально-оздоровчого туризму в регіонах України досліджували такі вітчизняні вчені як: Бабов К. Д., Батиченко С. П., Бейдик О. О., Бережна О. О., Брусільцева Г. М., Ведмідь Н. І., Галаченко О. О., Жидяк О. Р., Карсекін В. І., Кашуба Я. М., Кілінська К. Й., Мацола В. І., Савоста О. П., Фоменко Н. В., Шандова Н. В. та ін. Проте концептуальні основи дослідження розвитку лікувально-оздоровчого Львівської області є недостатньо висвітленими.

Робота складається із вступу, двох розділів, висновків та пропозицій, списку використаних джерел.

Мета дослідження полягає в аналізі стану та перспектив розвитку лікувально-оздоровчого туризму Львівської області.

Досягнення та реалізація поставленої у роботі мети потребує вирішення таких завдань:

- характеристика сутності, видів та особливостей лікувально-оздоровчого туризму;
- аналіз ресурсного забезпечення лікувально-оздоровчого туризму;

- дослідження нормативно-правове регулювання діяльності в сфері лікувально-оздоровчого туризму та курортів;
- аналіз природно-рекреаційних та лікувально-оздоровчих ресурсів Львівської області;
- оцінка сучасного стану та тенденцій розвитку лікувально-оздоровчого туризму у Львівській області;
- розробка лікувально-оздоровчого туру до Львівської області.

Об'єктом дослідження кваліфікаційної роботи є процеси розвитку ринку лікувально-оздоровчого туризму в регіоні.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та практичні аспекти розвитку ринку лікувально-оздоровчого туризму в регіоні.

У роботі використано такі наукові методи дослідження: системного та критичного аналізу, табличний, порівняння та узагальнення.

Інформаційну базу роботи склали нормативно-правові документи Верховної Ради, Уряду, Кабінету міністрів України, інформація Державного комітету статистики України, наукові публікації, а також матеріали мережі Інтернет.

Результати дослідження доповідались на кафедральному круглому столі студентів та аспірантів «Туризм і молодь – 2020» (м. Полтава 20 грудня 2020 р.), який проводився у Вищому навчальному закладі Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі».

Запропоновані у роботі теоретичні рекомендації формують концептуальні засади розвитку лікувально-оздоровчого туризму у Львівській обл. на основі аналізу туристично-рекреаційних ресурсів та ринку туристичних послуг регіону. Практичне значення одержаних результатів визначається тим, що подані автором пропозиції можуть бути використані для підвищення ефективності роботи підприємств сфери туризму регіону.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ В РЕГІОНІ

1.1 Лікувально-оздоровчий туризм: сутність, види та особливості

Україна посідає одне з провідних місць у Європі за рівнем забезпеченості природними та історико-культурними ресурсами, що здатні стимулювати значний інтерес у вітчизняних та іноземних туристів. Важливими факторами розвитку туристичної галузі є природний та історико-культурний потенціал нашої держави. Ця галузь підтримує національні традиції, стимулює розвиток народних промислів, відродження рецептів приготування цікавих і смачних страв, вимагає збереження природи і створення сприятливих соціальних умов для свого функціонування.

Україна – одна із держав світу, особливо багатих на природні ресурси, які ще не в повній мірі використовуються з метою охорони здоров'я населення. Це цілющий клімат та різноманітні ландшафти, теплі моря, лікувальні грязі, озокерит, бішофіт та мінеральні води. Використання даних ресурсів з лікувальною або оздоровчою метою ґрунтується на глибоких теоретичних здобутках в сфері реабілітації та курортології, практичних розробках на їх основі.

Багатий та різноманітний ресурсно-ландшафтний потенціал країни, наявність широкого арсеналу функціонуючих санаторно-курортних закладів різних форм власності та відомчого підпорядкування, кожний з яких має свої неповторні особливості, потребують постійного удосконалення їхньої діяльності, особливо в сучасних економічних умовах.

В Україні представлено всі види курортів – бальнеологічні, грязьові, бальнеогрязьові, кліматичні. Більшість вітчизняних санаторно-курортних закладів, з точки зору методології, матеріально-технічної бази, підготовки кадрів, менталітету і юридичних основ, а також лікування пацієнтів (клієнтів),

орієнтовані на класичні підходи проведення лікувально-профілактичних і реабілітаційних заходів та розраховані на повний курс лікування. Це значне досягнення вітчизняної санаторно-курортної справи, але й не помічати інших форм організації відпочинку, в яких санаторно-курортна система може, й повинна бути базовою, теж недоцільно. У діючих на теперішній час клінічних протоколах санаторно-курортного лікування кількість бальнеопроцедур, грязьових аплікацій та більшості фізіотерапевтичних процедур складає 10-12 на курс лікування, що неможливо практично здійснити при 7-14-денних лікувальних турах. На сьогодні нагальною є проблема скорочених курсів саме санаторно-курортного лікування та спрямування їх на загальне оздоровлення та профілактику.

У 2017 р. розпорядженням Кабінету Міністрів України (від 16 березня 2017 р. № 168-р) було затверджено «Стратегію розвитку туризму та курортів на період до 2026 року», спрямовану на ефективне використання наявних рекреаційних ресурсів, підвищення рівня міжгалузевого співробітництва, стимулювання розвитку ринкових відносин у туристичній та курортній сферах діяльності, визначення перспектив їх подальшого розвитку.

В світовій практиці туристична та курортна діяльність є однією з найприбутковіших і динамічних галузей економіки, яка стимулює розвиток таких її секторів, як транспорт, зв'язок, торгівля, будівництво, виробництво товарів народного споживання, агропромисловий комплекс тощо. Туристична та курортна діяльність є одним з найперспективніших напрямків структурної перебудови економіки.

Одним з таких шляхів можна розглядати організацію в нашій країні «лікувально-оздоровчого туризму», який добре себе зарекомендував у санаторно-курортних закладах за кордоном, у регіонах, що мають природні лікувальні ресурси. Для цього необхідно вирішити низку організаційних, юридичних, методичних та економічних аспектів проблеми [3].

Лікувально-оздоровчий туризм передбачає переміщення резидентів і нерезидентів в межах державних кордонів і за межі державних кордонів на

термін не менше 20 годин і не більше 6 місяців в оздоровчих цілях, цілях профілактики різних захворювань організму людини [41]. Лікувально-оздоровчий туризм розглядає організацію оздоровлення населення з точки зору технології подорожі. Це досягається шляхом формування туристичного продукту, в основі якого закладена лікувальна або оздоровча технологія, яка покращує якість життя шляхом повного задоволення потреби у відпочинку, оздоровленні та лікуванні з використанням різноманітних складових природного комплексу (ландшафт, комфортний клімат, здоровий режим, зміна обстановки тощо) і - таких методів впливу на організм людини як бальнео-, пелоїдо-, ландшафто-, талассо- і кліматотерапія.

Прийнято вважати, що лікувально-оздоровчий туризм заснований на курортології, науці про природні лікувальні фактори, їх вплив на організм і методах використання в лікувально профілактичних цілях [38].

Основні розділи курортології:

1) бальнеологія – розділ курортології, що вивчає лікувальні мінеральні води, їх походження, фізико-хімічні властивості, вплив на організм при різних захворюваннях, розробляє показання до їх застосування на курортах і в некурортних умовах;

2) бальнеотерапія – методи лікування, профілактики і відновлення порушених функцій організму природними і штучно приготованими мінеральними водами на курортах і в некурортних умовах;

3) грязелікування – метод лікування, профілактики захворювань організму з використанням пелоїдів тощо. Лікувальних грязей різного походження, на курортах і в некурортних умовах;

4) кліматотерапія – сукупність методів лікування і профілактики захворювань організму з використанням дозованого впливу кліматопогодних факторів і спеціальних кліматопродур на організм людини;

5) курортографія – опис місця розташування і природних умов курортів і курортних місцевостей з характеристикою їх лікувальних факторів, бальнеотерапевтичних, кліматотерапевтичних та інших умов для лікування і

відпочинку.

До курортів ставляться такі вимоги:

- наявність природних лікувальних факторів, що забезпечують нормальне функціонування курорту;
- необхідні технічні пристрої і споруди для раціонального застосування курортних факторів (басейни, грязелікарні, пляжі тощо);
- спеціально пристосовані приміщення для лікування і житла (санаторії, будинки відпочинку);
- наявність лікувально-профілактичних установ, що забезпечують медичне обслуговування хворих і відпочиваючих;
- наявність оздоровчих установ, спортивних споруд і майданчиків;
- наявність закладів громадського користування, установ громадського харчування, торгового і побутового обслуговування, культурно-просвітницьких установ;
- зручні під'їзди і засоби сполучення;
- упорядкована територія, інженерно технічні споруди, що забезпечують електро- і водопостачання, каналізацію.

Відповідно до природними ландшафтно-кліматичними зонами всі курорти поділяються на рівнинні приморські курорти, рівнинні континентальні курорти, гірські курорти. Залежно від розташування в перерахованих зонах повна характеристика кліматичного курорту включає ландшафтно-кліматичні особливості і висоту над рівнем моря [2].

Лікувально-оздоровчий туризм поділяють на власне лікувальний (медичний) і оздоровчий туризм. Власне лікувальний (медичний) туризм націлений на отримання висококваліфікованої допомоги в клініках, терапію, реабілітацію після важких захворювань (тобто фактично це частина охорони здоров'я). Оздоровчий туризм спрямований на підтримку організму в здоровому стані і може бути вельми різноманітним.

Лікувально-оздоровчий туризм має ряд відмінних рис. По-перше,

перебування на лікарняному курорті більш тривалий і залежить від програми лікування, як правило, 14 або 21 день. За словами фахівців, тільки в цьому випадку досягається бажаний оздоровчий ефект [38]. По-друге, цей вид туризму значно дорожче, що обумовлено тривалістю перебування та характером відповідних послуг. Ще одна особливість полягає в тому, що на курорти їдуть люди старшої вікової групи, коли загострюються хронічні хвороби або слабшає організм не в силах справлятися з щоденними стресами на роботі і в побуті.

Сучасний ринок лікувально-оздоровчого відпочинку включає підприємства відпочинку, які надають лікувальні послуги, туристичні фірми – підприємства-посередники, які продають послуги.

Санаторії та пансіонати з лікуванням – лікувально-профілактичні організації, оснащені ліжками і забезпечують хворим за певний проміжок часу реабілітаційне лікування, головним чином на основі використання цілющих властивостей природних факторів (клімату, мінеральних вод, лікувальних грязей та ін.). Всі вони спеціалізовані і можуть бути одно- або багатoproфільними, розташовуються, як правило, в межах курортів і лікувально-оздоровчих місцевостей.

Перебування в санаторії можна розділити на три етапи:

- 1) початковий період (адаптація), в якому застосовується щадний режим і ще не призначають в повному обсязі лікувальні процедури;
- 2) основний лікувальний період, протягом якого повністю реалізується лікувальний комплекс (в середньому 20 днів);
- 3) заключний період (2-3 дні), коли знову вводиться щадний режим, і пацієнти відпочивають після завершення лікувального циклу [2].

На бальнеологічних курортах в якості головного лікувального фактора використовуються природні мінеральні води. Вони рекомендуються для зовнішнього застосування (ванни) і внутрішнього (інгаляції, пиття тощо) споживання. Лікування на цих курортах дає результати, які можна порівняти з впливом звичайних лікарських препаратів, але при цьому виключаються

побічні ефекти, неминучі при прийомі ліків, подовжується період ремісії, знижується ймовірність наступних загострень і їх інтенсивність [38].

Поняття «лікувально-оздоровчий туризм» не має однозначного трактування. Марьяненко П. В. визначає лікувально-оздоровчий туризм, як різновид як індивідуального так й групового відпочинку, що передбачає здійснення певних відновлювальних та лікувальних процедур [40]. Живицький О. В. вводить термін Рекреаційний туризм – це подорож для відпочинку, оздоровлення або лікування, яку здійснюють використовуючи природні властивості клімату, мінеральних вод, грязі, привабливих ландшафтних та інших ресурсів. Бережна О. О. трактує лікувально-оздоровчий туризм як організація стаціонарного/амбулаторного розміщення туристів з метою поєднання послуг з лікування певного захворювання та відпочинку [7]. Узагальнюючи дослідження попередніх авторів щодо визначення поняття лікувально-оздоровчий туризму, Брусільцева Г. М. вважає за доцільне останній слід розглядати як подорож на визначений термін з метою отримання широкого комплексу послуг, які поєднують відпочинок, оздоровлення, лікування та рекреацію [11].

Наприклад, Мальська М. П. виокремлює лікувальний туризм, основною метою якого є зміцнення здоров'я під час перебування в санаторно-курортних закладах [36]. За Чорненькою Н. В., він ототожнюється із санаторно-курортним туризмом, що організовується із загальнооздоровчою і лікувальною метою [72]. Інші ж науковці трактують лікувально-оздоровчий туризм як складову медичного туризму. Спільним моментом тут є той факт, що лікувально-оздоровчий туризм проводиться на території курорту з метою відпочинку, відновлення сил людини, оздоровлення та реабілітації [4-5].

Головна особливість лікувально-оздоровчого туризму зводиться до того, що у ньому основну роль відіграють медичні послуги, які гуртуються на природних ресурсах якоїсь окремої курортної зони. Треба сказати, що даний вид туризму виконує, здебільшого, лікувально-профілактичну, реабілітаційну, превентивно – валеологічну функції [75]. До інших не менш важливих

особливостей лікувально-оздоровчого туризму належать тривалість перебування на курорті (має становити не менше, ніж три тижні, з метою досягнення бажаного ефекту), висока вартість путівки (у путівку включені різноманітні медичні послуги та процедури) і споживачами послуг даного виду туризму є, переважно, особи старших вікових груп [76].

Існує спільність думок авторів, що розвиток лікувально-оздоровчого туризму тісно пов'язаний із станом санаторно-курортної галузі, яка в теперішніх умовах зазнає певні труднощі, які пов'язані із зменшенням кількості санаторно-курортних комплексів, відсутністю їх фінансування, моральним та фізичним зносом медичного обладнання та ін. Але незважаючи на це Україна володіє багатим рекреаційним і туристичним потенціалом та має значні передумови для формування високорозвиненого рекреаційно-курортного та туристичного господарства.

Боковець В. В. та Медвецька Т. І. сформулювали так: лікувально-оздоровчий туризм – це подорож до курортних місцевостей з метою оздоровлення та лікування. Мета лікувально-оздоровчого туризму – комплексне використання природних лікувальних факторів і рухової діяльності в лікувально-профілактичних цілях. Зрозуміло, що лікувальний і оздоровчий туризм часто поєднують через споріднену мету подорожі та реалізацію цієї мети на основі використання однієї бази. Лікувально-оздоровчий туризм поділяється на лікувальний, метою якого є власне лікування, терапія, реабілітація після захворювань і профілактичний (веллнес-туризм), спрямований на підтримку організму в здоровому стані і збереження балансу між фізичним і психологічним здоров'ям людини. Веллнес – туризм, у свою чергу, може бути активним (спорт і фітнес) та пасивним (програми краси). Термін «wellness» у науковій літературі з'явився порівняно недавно та означає прекрасний стан як тіла, так і душі, релаксацію, поживлення сил організму через активну оздоровчу діяльність. Якщо виходити із класифікації поїздок, лікувальний туризм можна умовно віднести до спеціальних видів туризму, а саме туризму з лікувальними цілями. Під таку дефініцію потрапляють не тільки

поїздки на курорт, а й інші поїздки з метою лікування, наприклад, для операції в зарубіжну клініку (виїзний туризм) [10].

Останнім часом на українські курорти приїжджають дедалі більше зарубіжних туристів (в'їзний туризм) для лікування. Поїздки на курорт певної категорії українських громадян оплачує держава (соціальний туризм).

Лікувально-оздоровчий туризм має низку визначальних ознак:

1) перебування на будь-якому курорті, незалежно від захворювань, повинно бути достатньо тривалим (не менше трьох тижнів), інакше бажаного оздоровчого результату (ефекту) не досягнути;

2) лікування на курортах коштує дорого. Цей вид туризму розрахований переважно на заможних клієнтів, звичайно орієнтованих не на стандартний набір медичних послуг, а на індивідуальну програму лікування;

3) на курорти їдуть люди старшої вікової групи, коли загострюються хронічні хвороби або ослаблений організм не може справлятися із щоденними стресами на роботі та побуті. Відповідно ці туристи роблять вибір між курортами, що спеціалізуються на лікуванні конкретної хвороби, курортами змішаного типу, які мають загально зміцнювальний вплив на організм і сприяють відновленню сил. Ринок лікувально-оздоровчих послуг зазнає змін. Традиційні санаторії і курорти перестають бути місцем лікування осіб похилого віку і стають поліфункціональними оздоровчими центрами, розрахованими на широке коло споживачів [63].

Лікувально-оздоровчий сервіс у санаторно-курортних закладах як спеціалізований процес спрямований на організацію відпочинку і вдосконалення здорового способу життя споживача (відпочивальника) за рахунок оплати конкретних послуг. У зв'язку з особливостями надання сервісу сформувалися певні форми лікувально-оздоровчих послуг: лікувально-оздоровчі процедури, оздоровча зарядка, лікувальна фізкультура під керівництвом інструктора і самостійно, туристичні заходи (прогулянка, ближній туризм, мандрівки тощо), сонячні, водяні і повітряні ванни, рухливі ігри та ін. [10].

Під медичним туризмом розуміють вид господарської діяльності, спрямований на надання послуг з діагностики, лікування та профілактики захворювань за межами країни проживання. При деяких видах медичного туризму отримання висококваліфікованої медичної послуги поєднується з відпочинком. Часто медичний туризм ототожнюють з оздоровчим. Проте ці поняття не ідентичні.

На відмінності між оздоровчим та медичним туризмом вказує у своїх дослідженнях Хелен Косбурн. Оздоровчий туризм передбачає подорожі і відвідування курортів та інших закладів, що пропонують здебільшого оздоровчі послуги, які включають широкий спектр від терапевтичних до різноманітних фітнес- та релакс-програм. Водночас медичний туризм передбачає першочергово отримання медичної допомоги для подолання цілком визначеної конкретної проблеми зі здоров'ям. У такому контексті він тісно інтегрований з системою медичних закладів. А оздоровчий туризм орієнтується на рекреаційно-туристичну інфраструктуру.

Крім того, при дослідженні даної галузі вживається низка різноманітних термінів. Однак аналіз дефініцій цих термінів дає чітко зрозуміти, що поняття «спа-лікувальний туризм» є тотожним як за змістом, так і за обсягом поняттю «лікувальнооздоровчий туризм», який вживається у вітчизняній літературі, та поняттю «health tourism» (подорожі за здоров'ям), поширеному в англійській літературі. Поряд із цим у англійській фаховій літературі також вживаються терміни «wellness tourism», «health care tourism», «cure tourism», «holistic tourism», «well-being tourism», «spa tourism», «medical tourism», «health and wellness tourism» тощо. Одночасно в українській фаховій літературі використовуються терміни: «лікувальний туризм», «санаторно-лікувальний туризм», «оздоровчий туризм», «медичний туризм», зустрічаються «спатуризм», «велнес-туризм» та інші інтерпретації. Хоча ці терміни інколи замінюють одне одного, й навіть вживаються замість поняття «спа-лікувальний туризм» чи «оздоровчо-лікувальний туризм», в більшості випадків під кожним з цих термінів маються на увазі різні концепції [22].

Таким чином, головною ознакою медичного туризму є бажання отримати неекстрене лікування гострих та хронічних захворювань, або проведення медичних маніпуляцій. Умовно виділяють два основних потоки медичного туризму, причини появи яких зовсім різні. Перший – це виїзд на лікування пацієнтів з багатих і економічно розвинених країн в треті країни. Другий – це виїзд з відносно більш бідних країн з невисоким рівнем медичної допомоги в країни з високим рівнем розвитку медичної допомоги.

За аналітичними висновками International Medical Travel Journal, медичний туризм перетворюється в одну з найбільш швидкозростаючих галузей. Опитування проведені у 280 клініках і лікарнях 60 країн світу – лідерах медичного туризму свідчать про позитивну динаміку розвитку цього виду світового бізнесу. Найбільші прибутки очікуються в медичному туризмі, орієнтованому на надання послуг з косметичної хірургії, лікування раку, репродуктивної медицини і стоматологічного лікування. За прогнозами асоціації Deloitte Center for Health Solutions послуги отримують прибутки понад 2 млрд дол. США від цього виду діяльності.

Стрімкий розвиток індустрії медичного туризму в останні 10 років обумовлений кількома причинами:

- зростанням вартості лікування в країнах з розвинутою економікою;
- появою нового сегменту споживачів медичних послуг, які воліють поєднувати якісне лікування за низькими цінами, з можливістю отримання яскравих вражень від подорожей в інші країни;
- не можливість оперативного отримання необхідної медичної допомоги (листи-очікування) в країнах Європейського Союзу та в країнах Близького Сходу;
- відсутність у низці країн світу якісної медичної допомоги та відповідних технологій лікування та діагностики.

З метою розвитку медичного туризму уряди деяких країн розробляють системи охорони здоров'я, в структуру якої входять лікувально-профілактичні заклади, туристичні агентства та страхові компанії, орієнтовані на медичний

туризм. Існують національні програми, спрямовані на популяризацію країни в сфері медичного туризму.

Чинниками перспективності країни для медичного туризму виступають:

- рівень розвитку медицини, медичних технологій тощо;
- вартість діагностики та лікування;
- розвиток транспортного та готельного секторів;
- рівень мовної інтеграції в країні;
- законодавча база;
- імідж держави;
- локалізація країни на мапі світу [22].

Отже, для розвитку лікувально-оздоровчого туризму, який насамперед пов'язаний із діяльністю курортів, необхідною умовою є наявність низки факторів: багаті та різноманітні природні ресурси; розвиток інфраструктури, здатної у повному обсязі задовольнити потреби споживача; внутрішня політична та економічна стабілізація. Тому, у наступному підрозділі нами буде досліджено ресурсне забезпечення лікувально-оздоровчого туризму.

1.2 Ресурсне забезпечення лікувально-оздоровчого туризму

Проблематика розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Україні перебуває в стадії становлення. Відсутність єдиної думки про термін «оздоровчий туризм», чіткої класифікації туристичних ресурсів за видами туризму, відповідної системи заходів, спрямованих на розвиток лікувально-оздоровчого туризму в регіонах, ускладнює процес ефективного управління розвитком лікувально-оздоровчого туризму та потребує подальшого дослідження.

За визначенням, прийнятим ООН у 1954 р., туризм – це активний відпочинок, що впливає на зміцнення здоров'я, фізичний розвиток людини,

пов'язаний з пересуванням за межі постійного місця проживання. В матеріалах Всесвітньої конференції по туризму, проведеній Всесвітньою туристичною організацією у 1981 р. в Мадриді, туризм визначено як один з видів активного відпочинку, що є подорожами, які чинені з метою пізнання тих або інших районів, нових країн, а в низці країн сполучаються з елементами спорту.

Туризм як соціально-економічне явище стали розглядати після Гаазької міжпарламентської декларації по світовому туризму 1989 р., тобто не тільки як подорожі осіб, але й як сферу послуг, що створює можливості для здійснення таких подорожей.

Основою правового регулювання туризму є норми, розроблені Статистичною комісією ООН 1993 р., а також Рекомендації зі статистики туризму Всесвітньої туристичної організації, на основі яких туризм визначають як діяльність осіб, що подорожують і здійснюють перебування в місцях за межами їх звичайного середовища протягом періоду, що не перевищує одного року поспіль, з метою відпочинку, діловими та іншими цілями [73].

Всесвітня організація охорони здоров'я в преамбулі власного Статуту визначає здоров'я як «стан повного фізичного, щиросердечного й соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороби і фізичних дефектів» [47].

Узагальнення наведених тверджень дає змогу Шандовій Н. В. та Билим О. С. сформулювати таке: оздоровчий туризм характеризується можливістю реалізації цілей оздоровлення шляхом здійснення подорожі туристом у його вільний від роботи час та отримання комплексу послуг фізичного, духовного та соціального оздоровлення, що надаються у місцевості, що не пов'язана з місцем постійного проживання та має необхідний для цього комплекс туристичних ресурсів [73].

З огляду на це визначення складовими олікувально-здоровчого туризму є:

- фізичне оздоровлення, тобто забезпечення достатньої м'язової активності, яке сприятиме профілактиці захворювань, підвищенню імунітету й загального тону організму;
- духовне оздоровлення, тобто забезпечення позитивних емоційних

переживань від збільшення обсягу знань, розширення кругозору й діапазону соціокультурних знань;

– соціальне оздоровлення, тобто забезпечення відчуття цілісності свого внутрішнього світу, повноти власного буття [74].

Сутність лікуально-оздоровчого туризму обумовлює визначення складових туристичних ресурсів. Туристичний продукт лікувально-оздоровчого туризму є результатом поєднання туристичної, оздоровчої та соціально-культурної діяльності, що потребує постійних міжгалузевих взаємодій, в яких беруть участь суб'єкти туристичної індустрії та діяльності, пов'язаної із забезпеченням фізичного, духовного та соціального оздоровлення. Тому означені види діяльності, отримувані результати, а також використовувані технології стають туристичними ресурсами лікувально-оздоровчого туризму. Для характеристики туристичних ресурсів оздоровчого туризму пропонується використовувати класифікацію за ознаками відмінностей, що визначаються походженням і особливостями існування ресурсів (табл. 1.2.1).

Таблиця 1.2.1

Туристичні ресурси лікувально-оздоровчого туризму [73]

Назва	Види
1	2
Природно-кліматичні туристичні ресурси	- геологічні ресурси; - біотичні ресурси; - кліматичні ресурси; - ландшафтні ресурси
Культурно-естетичні туристичні ресурси	- об'єкти не матеріальної спадщини; - об'єкти матеріальної спадщини (показу)
Концептуальні туристичні ресурси	- брендові; - об'єктні; - діяльнісні; - креативні; - подійні; - культові

Продовж. табл.1.2.1

1	2
Соціально-економічні туристичні ресурси	<ul style="list-style-type: none"> - географічне положення; - транспортна доступність; - стандарти обслуговування; - стан екології
Інфраструктурні туристичні ресурси	<ul style="list-style-type: none"> - засоби тимчасового розміщення і харчування; - заклади торгівлі; - тематичні парки; - пункти прокату туристського інвентарю; - телекомунікаційний зв'язок

Як свідчать дані табл. 1.2.1 природні туристичні ресурси поєднують природні об'єкти, явища й території, відвідування яких виступає об'єктом туристського інтересу. Для організації оздоровлення значимими є геологічні (мінеральні, морські, прісні води, лікувальні грязі), біотичні (різноманітна лісова й степова рослинність тощо), кліматичні (сонячна радіація, температура, опади, вологість, вітер тощо) і ландшафтні (ліс, пагорби, низини, водойми, узбережжя, гори тощо) ресурси [73].

Природні ресурси – це сукупність природних та природно-територіальних систем, природних об'єктів, процесів і явищ, що мають внутрішні і зовнішні характеристики та визначальні особливості щодо формування сезонної або цілорічної курортної активності. Природні рекреаційні ресурси складаються з кліматичних, ландшафтних, орографічних, бальнеологічних, біотичних, грязьових, водних та інших компонентів. Своєю чергою, кожний з даних видів вміщує окремі підвиди, для прикладу, до бальнеологічних запасів належать джерела мінеральних вод з різним хімічним складом, а отже, з різною лікувальною дією.

Природні ресурси в контексті дослідження санаторно-курортних послуг – це елементи та сили природи, що виконують функцію засобів виробництва та предметів споживання для організації курортної діяльності, покращення здоров'я та рівня життя громадян. Економічна наука розділяє поняття

«природні ресурси» і «природні умови» та дає їм окремі визначення.

Матеріальна сутність природних ресурсів визначає їх складовою географічної системи, сукупністю природних умов життєдіяльності людей. Вони є складовою природних органічних і неорганічних систем, їх наявність у різних частинах земної кулі та частка в надрах визначається фізичними закономірностями.

На даному етапі розвитку та дослідженості природні ресурси можуть застосовуватись, щоб задовольнити потреби людства через свою безпосередню участь в господарській діяльності санаторно-курортних закладів під час обслуговування пацієнтів. Так проявляється соціальна функція природних ресурсів, служіння людям та властивість задовольняти їх потреби. В такому виразі природні ресурси являють собою комплексну систему об'єктів, процесів і явищ, що перебувають в безперервному русі, трансформуються, еволюціонують, поєднують людський соціум і природу.

Економічна сутність природних ресурсів полягає у споживчій вартості. Рівень їхньої придатності, корисності, якості технічних і економічних характеристик, обсяги та методи застосування зумовлені соціально-економічними потребами. Природні ресурси виступають сировинною базою для виробництва, використовуються і вичерпуються в ході нього та потребують регенерації. Для забезпечення безпосереднього суспільного відновлення, процес залучення природних компонентів у виробничий цикл повинен бути постійним і безперервним. В залежності від місця розташування і зв'язку з природними системами, природні ресурси розділяються на кліматичні, мінеральні, земельні, водні, лісові, рекреаційні тощо. Природні лікувальні ресурси санаторно-курортних закладів включають в себе територію, джерела мінеральних вод, поклади лікувальних грязей, клімат регіону, що має лікувальну, реабілітаційну і профілактичну дію.

Культурно-естетичні ресурси є спадщиною минулих епох суспільного розвитку у вигляді сукупності пам'ятників матеріальної й духовної культури, самої культури народу або нації, таких як мова, кухня, звичаї й традиції,

збережені в народі, особливості його побуту й господарської діяльності, а також слугують передумовою для організації культурно-пізнавальних видів оздоровчих занять, виконуючи досить серйозні функції духовного оздоровлення. Об'єкт показу, що віднесений до цієї категорії ресурсів, є спорудою або явищем, що має певну цікаву туристам історію розвитку або появи. Культурно-естетичні ресурси підвищують естетичну цінність середовища, його різноманітність, роблять його більш атрактивним для туристів, чим створюють можливість більш ефективного оздоровлення [73].

В основі концептуальних туристичних ресурсів лежить певна концепція творчої ідеї, технології або людської діяльності, яка ще не має історичного капіталу. Група концептуальних ресурсів містить брендові концептуальні ресурси, що є експозицією, яка присвячена розвитку певного бренда; об'єктні концептуальні туристичні ресурси, що присвячені якомусь одному предмету або процесу; діяльнісні концептуальні туристичні ресурси, що формуються навколо певного виду активності людини; подійні концептуальні туристичні ресурси, що пов'язані з якимось природним або культурним явищем; креативні концептуальні туристичні ресурси, що пов'язані з легендами, вигаданими персонажами та подіями; культові об'єкти туристичних ресурсів, що пов'язані із сучасними або прадавніми віруваннями та релігією. Концептуальні туристичні ресурси переважно є комплексними об'єктами, де можливе задоволення потреб людини в придбанні нових пізнань і навичок, розвагах або придбанні товарів і послуг, що буде сприяти духовному й соціальному оздоровленню.

Група соціально-економічних ресурсів лікульно-оздоровчого туризму створює умови для приймання й обслуговування туристів, формує якість вражень, задоволення рекреаційними потребами людей, що позитивно позначається на їхньому фізіологічному, психічному стані, працездатності та соціальній активності. До групи соціально-економічних туристичних ресурсів належать географічне положення, транспортна доступність, рівень економічного розвитку та добробуту суспільства, стандарти обслуговування,

організація туристичного господарства, кількість зайнятих у галузі тощо [73].

Інфраструктурні туристичні ресурси – це комплекс діючих споруд і мереж виробничого, соціального рекреаційного призначення, використовуваних для забезпечення життєдіяльності туристів. До інфраструктурних ресурсів відносяться засоби тимчасового розміщення, транспорт, підприємства харчування, підприємства торгівлі, підприємства розваг, пункти прокату туристського інвентарю, тематичні парки, гірськолижні траси, канатні дороги. Наявність інфраструктурних ресурсів дає змогу запропонувати туристам різноманітні оздоровчі програми, розвиненість туристичної інфраструктури підвищує кількість потенційних клієнтів, які могли б розміститися з метою відновлення власних сил [73].

Кардинальний вплив на розвиток сфери рекреаційно-санаторних послуг та лікуально-оздоровчого туризму має інфраструктурне забезпечення в регіоні. До інфраструктурного забезпечення відноситься наявність:

- транспортних засобів (автомобільний, залізничний, морський, річковий транспорт, аеропорти, транспортні магістралі, автостоянки);
- санаторно-курортного обслуговування (бальнеогрязелікарні, бювети, санаторії, профілакторії, курортні поліклініки, пансіонати, басейни, сауни);
- екскурсійної підтримки, допоміжного сервісу (готельний, банківський, валютно-фінансовий, зв'язок, інформаційно-комунікативний, спортивно-оздоровчий, побутовий, торговельний, культурно-дозвільний та ін.);
- розважальних послуг (ресторани, бари, кафе, дискотеки, будинки відпочинку) [21].

Вагоме значення у структурі інфраструктурних туристичних ресурсів належить санаторно-курортним закладам, які мають можливості інноваційно розвиватись та виробляти (продувати) конкурентоспроможні оздоровчі послуги. Санаторно-курортні установи пов'язані з лікуально-оздоровчою місцевістю регіону, де вони розміщені. Курорт – освоєна природна територія на землях оздоровчого призначення, що має природні лікувальні ресурси, необхідні для їх експлуатації, будівлі та споруди з об'єктами інфраструктури,

використовується з метою лікування, медичної реабілітації, профілактики захворювань та для рекреації і підлягає особливій охороні. А лікувально-оздоровча місцевість – природна територія, що має мінеральні та термальні води, лікувальні грязі, озокерит, ропу лиманів та озер, кліматичні та інші природні умови сприятливі для лікування, медичної реабілітації, профілактики захворювань [39].

Не менш важливою складовою ресурсного потенціалу санаторно-курортних закладів є матеріальне забезпечення, адже матеріальні ресурси – це основа для організації діяльності санаторно-курортних закладів, яка має вирішальний вплив на показники якості та ефективності їх функціонування. Саме якість управління ресурсною базою і рівень координації з виробничим циклом визначають ключові індекси економічної діяльності курортних закладів – виконання плану реалізації оздоровчих послуг, зниження їх собівартості, підвищення продуктивності праці, прискорення оборотності оборотних засобів. Матеріальні ресурси – це «основні та оборотні засоби виробництва, які використовуються (або можуть бути використані) у виробничому процесі та створюють його матеріально-речову базу» [24].

Трудові ресурси оздоровчих закладів формують наявні працівники, рівень їхньої професійно-кваліфікаційної підготовки, котрий відповідає технологічним вимогам надання санаторно-курортних послуг. Основною характеристикою трудового потенціалу є людський фактор, що відображає відносини між персоналом та самими оздоровчими закладами, матеріалізується засобами, умовами життєдіяльності, організацією виробничих процесів. В підсумку, трудовий потенціал враховує наявність та ефективність використання інтелектуальних і професійних здібностей працівників санаторно-курортних закладів.

Формування та використання трудового потенціалу рекреаційних підприємств передбачає необхідність дослідження регіональної специфіки, позаяк регіон є територіальним утворенням, в рамках якого здійснюються виробничі процеси по створенню та наданню санаторно-курортних послуг.

Приміром, на трудовий резерв впливають багато місцевих факторів, зокрема демографічні, матеріально-технічні, медико-біологічні та соціально-економічні.

До найважливіших регіональних особливостей, які в найбільшій мірі позначаються на процесах використання трудового потенціалу санаторно-курортних закладів, можна віднести кліматичні умови, природно-ресурсний фонд, ступінь освоєння рекреаційних територій, міграційні процеси, відтворення, густоту населення та його структуру, види економічної діяльності, інноваційний та інвестиційний розвиток. На якісні і кількісні характеристики трудового потенціалу оздоровниць, крім регіональної специфіки, впливають фактори мікрорівня, в тому числі, форми організації та умови праці, матеріально-технічна база, виробничі відносини, система стимулювання, мотивації та підвищення кваліфікації, особливості структури підприємства [16].

Фундаментальна основа ресурсного потенціалу курортних установ закладена у формі фінансових ресурсів. Фінансові ресурси санаторно-курортного закладу – це певна частина грошових активів, яку підприємство отримало у вигляді доходів від здійснення господарської діяльності чи надходжень ззовні і якою воно розпоряджається з метою здійснення фінансових розрахунків, забезпечення власного функціонування, розвитку та модернізації для збереження своєї конкурентоспроможності на ринку санаторно-курортних послуг. Процес створення грошового капіталу санаторно-курортних закладів розпочинається зі створення статутного капіталу та продовжується в ході виробництва та реалізації послуг. Отримані прибутки знову вкладаються у виробничу діяльність для забезпечення розвитку підприємства та підвищення якості послуг, що надаються.

До фінансових ресурсів санаторно-курортних закладів відносяться грошові активи, якими дані заклади розпоряджаються постійно або тимчасово. Резерви, залучені закладами на постійній основі, вважаються власними фінансовими фондами. Їх підприємства використовують постійно в ході здійснення господарської діяльності. Власні фінансові ресурси покликані забезпечити безперебійний цикл функціонування оздоровниць, підтримати

рівень їхньої конкурентоздатності та забезпечити високі показники ефективності діяльності. Спочатку власні фінансові ресурси створюються під час заснування санаторно-курортного закладу та примножуються або зменшуються згодом в ході здійснення господарської активності. Фінансові активи, які засновники внесли на етапі організації оздоровчої установи, інвестуються у закупівлю основних засобів та оборотних активів, забезпечують провадження господарської діяльності та отримання прибутку.

В залежності від управлінської політики підприємства певна частина прибутку (більша чи менша) перетворюється в додатковий капітал, що збільшує обсяг власних коштів і позитивно впливає на розвиток економічної діяльності санаторно-курортного закладу. У випадку успішного функціонування санаторно-курортних комплексів, обсяги власних коштів збільшуються, що забезпечує зростання активів, покращення економічних показників діяльності і, зрештою економічний приріст суб'єкта господарювання. Якщо результати економічної діяльності санаторно-курортної установи незадовільні, це може призвести до збитків чи неможливості погашення кредиторської заборгованості власними коштами чи за допомогою прибутку. Власні фінансові ресурси переважно застосовуються для погашення кредиторської заборгованості, забезпечення фінансової стабільності функціонування санаторно-курортної установи та підтримки позитивного кредитного рейтингу. Фінансові фонди санаторно-курортних закладів складаються, головним чином, з власних коштів, інвестиційних, кредитних ресурсів та місцевих чи державних субвенцій. Інвестиційні можливості можуть надаватися їм у чотирьох основних формах: грошовій, фінансовій (придбання цінних паперів, частка в статутному капіталі), матеріальній (засоби виробництва, обладнання), нематеріальній (патенти та ін.).

Окрім перелічених, оздоровниці в процесі формування та реалізації послуг використовують інформаційні ресурси, котрі дозволяють здійснювати моніторинг процесів, що відбуваються в регіонах, та впливати на свій розвиток [16].

Отже, різноякісні елементи структури туристичних ресурсів дають змогу

зробити висновок про складність системи лікувально-оздоровчого туризму. Аналіз і всебічна оцінка ресурсів оздоровчого туризму є необхідною передумовою раціоналізації природокористування та комплексного розвитку туристичного комплексу.

У наступному підрозділі нами буде проаналізовано нормативно-правове регулювання діяльності в сфері лікувально-оздоровчого туризму та курортів.

1.3 Нормативно-правове регулювання діяльності в сфері лікувально-оздоровчого туризму та курортів

Однією з важливих умов розвитку рекреації та туризму є правове регулювання цієї сфери діяльності, яке відповідало б його значущості для вирішення економічних, соціальних, екологічних та інших проблем. Правову основу регулювання в сфері лікувально-оздоровчого туризму та курортів становлять безліч нормативних актів, які охоплюють весь спектр відносин, з яких значна частка припадає на норми господарського та екологічного законодавства з урахуванням господарського характеру такої діяльності та залежності її від наявності та стану природно-рекреаційного потенціалу. Водночас саме господарсько-правове та еколого-правове регулювання відзначається складністю, суперечливістю і незавершеністю, що стримує розвиток зазначеної сфери.

Основними міжнародними нормативно-правовими актами, згідно яких відбувається розвиток сфери лікувально-оздоровчого туризму та санаторно-курортних послуг в усіх країнах світу, включно з Україною, є:

- Загальна резолюція з розвитку туризму (Рим, 1963 р.) – головною метою стали вимоги щодо свободи пересування та заборони дискримінації людей. Документ надав можливість отримувати послуги з санаторно-курортного лікування та інших видів туристичних послуг у міжнародному масштабі [45];

– Конвенція ЮНЕСКО про охорону Світової культурної і природної спадщини (1972 р.) – ратифікована 4 жовтня 1988 р. Указом Президії Верховної Ради Української РСР № 6673-XI. Центральний постулат даної концепції знаходиться у площині охорони та збереження культурно-природних інностей, що знаходяться на її території [32];

– Манільська декларація з світового туризму (Філіппіни, 1980 р.) – найважливішою ідеєю декларації прописано поглиблення впливу на розвиток туризму, відповідно і на розвиток сфери санаторно-курортних послуг. Також у документі зазначається, як одна з основних умов розвитку галузі, покращення умов праці для працівників сфери санаторно-курортних послуг [37];

– Документ Акапулько (Мексика, 1982 р.) – став продовженням Манільської декларації. Чільні завдання стосуються впровадження в освітніх закладах навчальних дисциплін з вивчення туризму, готельної справи, покращення маркетингової політики у сфері санаторно-курортних послуг; ініціювання шляхів популяризації туризму [23];

– Хартія туризму і Кодекс туриста, що до неї відноситься (Софія, 1985 р.) – забезпечує «право кожної людини на відпочинок і дозвілля, включаючи право на розумне обмеження робочого дня й на оплачувану періодичну відпустку, а також право вільно пересуватися без обмежень, крім тих, які передбачені законом, визнається в усьому світі» (ст. 1) [70];

– Гаазька декларація з туризму (Нідерланди, 1989 р.) проголошує 10 основних принципів, згідно яких повинні розвиватися відносини у рекреаційно-туристичній сфері, зокрема у санаторно-курортній діяльності. Серед них – засади планування туріндустрії та регулювання її державною владою з урахуванням аспектів розвитку окремих регіонів, територій чи країн [15];

– Декларація Ріо про навколишнє середовище і розвиток (Бразилія, 1992 р.). Перший принцип Декларації стверджує, що турбота про людину є центральною ланкою в діяльності забезпечення сталого розвитку. Люди мають

право жити в доброму здоров'ї й плідно трудитися в гармонії з природою [21];

– Рамкова Конвенція про зміну клімату (Бразилія, 1992 р.) та її додаток «Кіотський протокол» (Еквадор, 1997). Устав ООН дозволяє країнам використання власних ресурсів за своїм баченням. При цьому вони несуть відповідальність за діяльність, яку провадять, перед іншими державами щодо безпеки природного середовища. Відповідно до Кіотського протоколу, провідна стратегія вимагає зменшення викидів парникових газів у атмосферу [61]. Дана угода була ратифікована Законом України «Про ратифікацію Рамкової конвенції ООН про зміну клімату» № 435/96-вр від 29 жовтня 1996 року, а Кіотський протокол – 4 лютого 2004 р. на підставі Закону Верховної Ради України «Про ратифікацію Кіотського протоколу до Рамкової Конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату» №1430-IV [59];

– Глобальний етичний кодекс туризму (Сантьяго, 1999 р.) – став одним з основних стратегічних документів розвитку рекреаційно-туристичної сфери. У ньому зазначені основні права на туризм і свободу туристичних подорожей. Кодекс був прийнятий на засіданні Генеральної асамблеї Всесвітньої туристської організації, що відбулось у Чилі 1 жовтня 1999 р. Містить 10 статей, у яких прописані правила та принципи діяльності як самих отримувачів рекреаційно-туристичних послуг, так і організацій, що їх надають.

В Україні за період незалежності було розроблено низку нормативно-законодавчих актів, що визначають певні умови регулювання діяльності рекреаційно-туристичного комплексу.

До нормативно-правових актів безпосереднього впливу на рекреаційно-туристичного комплексу можна віднести Закони України, Укази Президента України та Постанови і Розпорядження Кабінету міністрів України (включаючи Постанови і Розпорядження фахових міністерств, а саме Міністерства охорони здоров'я України та Міністерства економічного розвитку і торгівлі України). Зазначені документи становлять основу спеціального (вузькопрофільного) нормативно-правового забезпечення.

До нормативно-правових актів опосередкованого впливу на рекреаційно-

туристичний комплекс можна віднести Кодекси України та Державні стандарти України, оскільки вони частково регламентують діяльність рекреаційних закладів, частково – діяльність інших підприємств господарського комплексу. Наприклад, положення Водного кодексу України обов’язкові для виконання як всіма економічними суб’єктами курортної діяльності, так і підприємцями у сфері сільського господарства, торговельного мореплавства, економічними суб’єктами, які займаються промисловим виловом риби тощо.

Державні стандарти України, мають переважно безпосередній вплив на економічних суб’єктів рекреаційної діяльності, однак є безліч державних стандартів, які регламентують діяльність як санаторно-курортних, так і підприємств інших сфер діяльності. Наприклад, такі стандарти, як:

- НАПБ А.01.001-2014 «Правила пожежної безпеки в Україні»;
- ДСТУ-Н Б В.1.1-35:2013 «Настанова з розрахунку рівнів шуму в приміщеннях і на територіях»;
- ДБН В.2.2-9-99 «Будинки і споруди»;
- ДСанПіН 2.2.4-171-10 Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною – рівною мірою регулюють діяльність як рекреаційних підприємств, так і, наприклад, будівельних, торговельних підприємств, навчальних закладів, підприємств побутового обслуговування тощо. Отже, можна дійти висновку про опосередкований вплив зазначених стандартів на рекреаційно-туристичний комплекс загалом.

Головним законом в Україні є Конституція. В ній закріплена сукупність суспільних цінностей, яка формує політико-економічну систему, окреслено відносини держави і людини, держави і громадянина, їхні права та взаємні обов’язки.

Конституцією визначено, що об’єктами права власності Українського народу є земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, від імені народу права власника здійснюють органи державної влади та органи місцевого самоврядування (ст. 13) [33]. Виходячи з цього, можна дійти висновку, що об’єктами права власності народу є й природні лікувальні ресурси

– невід’ємна складова частина курортів.

Постановою Кабінету Міністрів України № 1499 від 11 грудня 1996 р. затверджено перелік 121 родовища мінеральних вод та 59 грязьових родовищ, які мають статус природних лікувальних ресурсів [53]. Згідно з постановою Кабінету Міністрів України № 456 від 7 березня 2000 р., родовища мінеральних підземних вод диференційовані на 3 категорії: унікальні, рідкісні мінеральні підземні води та всі інші. Але не встановлено критерії віднесення родовищ до вищевказаних категорій.

В Законі України «Про туризм» сформовані ключові засади реалізації туристичної діяльності та встановлено, що держава покладає на себе завдання створити відповідні умови та усіляко сприяти розвитку сфери санаторно-курортних послуг, забезпечувати фінансову підтримку розвитку галузі, формувати сприйняття України як держави з великим рекреаційно-туристичним потенціалом, здійснювати підтримку і захист українських туристів тощо. Серед ключових цілей регулювання державою в Законі визначено [60]:

- забезпечувати і сприяти реалізації закріплених у Конституції України громадянських прав на проведення відпочинку, свободу переміщення, охорону здоров’я і збереження власного життя, захист довкілля, збереження духовних і культурних цінностей людей;

- гарантувати безпеку туризму, захищати права та інтереси подорожуючих і усіх інших сторін-учасників господарської діяльності в сфері туризму;

- забезпечувати захист курортних ресурсів держави, сприяти їхньому ефективному використанню, здійснювати захист історико-культурних надбань та навколишнього середовища, провадити діяльність в напрямі забезпечення участі країни та громад в питанні раціонального використання і забудови територій;

- створювати сприятливі умови для формування та модернізації курортної індустрії, підтримувати і стимулювати розвиток пріоритетних

напрямків галузі.

Також, головним у нормативно-правовому регулюванні розвитку рекреаційно-туристичного комплексу, зокрема його рекреаційного складника, є Закон України «Про курорти», який визначає правові, організаційні, економічні та соціальні засади розвитку курортів в Україні, спрямований на забезпечення використання з метою лікування й оздоровлення людей природних лікувальних ресурсів, природних територій України, які є надбанням народу України, та їх охорони [55]. Цей закон містить положення про будову курортів, надання земельних ділянок для створення або розширення курорту, регламентує діяльність щодо використання природних територій для діяльності курортів.

На виконання положень закону «Про курорти» протягом 2001–2003 рр. було прийнято низку нормативно-правових актів у сфері курортів. Постановами та розпорядженнями Кабінету Міністрів України затверджено: Порядок розроблення та затвердження спеціальних методик щодо економічного обґрунтування проектів розвитку курортів та економічної оцінки їх природних лікувальних ресурсів, Положення про Державний департамент з питань діяльності курортів, Порядок створення і ведення Державних кадастрів природних територій курортів і природних лікувальних ресурсів, Загальне положення про санаторно-курортний заклад, Концепція розвитку санаторно-курортної галузі [64]. У лютому 2007 р. вийшов Указ Президента України «Про заходи щодо розвитку туризму і курортів в Україні», згідно з яким 2008 р. було оголошено роком туризму і курортів і надано завдання Кабінету Міністрів України розробити і затвердити Стратегію сталого розвитку туризму і курортів в Україні.

Нині діє Стратегія розвитку туризму та курортів на період до 2026 року, яка затверджена Розпорядженням Кабінету Міністрів України № 168-р від 16 березня 2017 р. [66]. Однак питання розвитку курортів цей документ практично не висвітлює, концентруючи увагу винятково на проблемах та перспективах розвитку туризму.

Перелік населених пунктів, віднесених до курортних, затверджений

Постановою Кабінету Міністрів України № 1391 від 15 грудня 1997 р., визначає в Україні 241 курортний населений пункт, зокрема 27 міст, 76 селищ і 138 сіл [49]. До органів, які здійснюють управління у сфері діяльності курортів, законодавством віднесені: Кабінет Міністрів України, спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади з питань діяльності курортів – Департамент туризму та курортів, обласні державні адміністрації, Київська міська державна адміністрація, інші органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування.

Органи місцевого самоврядування є органами, які мають управляти курортами місцевого значення. Але законом не встановлено, які органи уповноважені управляти курортами державного значення, як і взагалі не тлумачиться зміст поняття «управління курортами».

Закон України «Про курорти» також не встановлює відповідальності органів, які здійснюють управління у сфері діяльності курортів. Не визначені законом і повноваження районних державних адміністрацій у сфері курортів, хоча постановою Кабінету Міністрів України № 727 від 15 травня 2003 р. було затверджено типові положення про відділ із питань туризму і курортів саме районної державної адміністрації [64].

Особливістю курортної сфери є її взаємозв'язок із багатьма галузями, адже проблеми курортів взаємопов'язані з вирішенням земельних, природоохоронних, медичних та інших питань, тому до форм правового регулювання курортами належать Водний, Земельний, Лісовий кодекси, Кодекс про надра та інші. Так, Водний кодекс України визначає порядок віднесення водних об'єктів до категорії лікувальних та наголошує на використанні лікувальних водних об'єктів винятково в лікувальних і оздоровчих цілях. Згідно із Земельним кодексом України, курортні і лікувально-оздоровчі зони як території, що мають природні лікувальні фактори, сприятливі для профілактики і лікування, належать до земель оздоровчого призначення, які перебувають у державній власності і не можуть передаватися в колективну і приватну власність. Отже, Земельний кодекс встановлює, що правовими формами використання

курортних, лікувально-оздоровчих зон і курортів може бути лише користування, зокрема оренда.

Основою розвитку курортів має стати еколого-економічне природокористування, яке передбачає сукупність методів державного контролю і регулювання збереження, ефективного використання, економічного відтворення унікальних природних лікувальних ресурсів України. Проте неврегульованими на законодавчому рівні залишаються питання моніторингу природних лікувальних ресурсів і природних територій курортів. Сьогодні моніторинг природних лікувальних ресурсів і природних територій курортів фактично не ведеться, окрім тих курортів, на яких знаходяться гідрогеологічні режимно-експлуатаційні станції ПрАТ «Укрпрофоздоровниця», що здійснюють спостереження за станом бальнеологічних ресурсів.

Окрім розглянутих нормативно-правових актів, які чинять прямий та опосередкований вплив на регулювання розвитку санаторно-курортної сфери, можна виділити спеціальне (вузькопрофільне) нормативно-правове забезпечення. До нього можна віднести нормативно-правові акти, які, наприклад, регламентують право на безкоштовне отримання санаторно-курортного лікування Критерієм віднесення зазначених нормативно-правових документів до спеціальних (вузькопрофільних) у санаторно-курортній сфері є те, що всі вони стосуються зазначеної сфери і при цьому визначають окремі випадки безкоштовного доступу до послуг курортного оздоровлення певних категорій громадян:

- Про затвердження Порядку забезпечення санаторно-курортними путівками деяких категорій громадян : Постанова Кабінету Міністрів України від 22.02.2006 р.;

- Про затвердження Порядку забезпечення санаторно-курортними путівками дітей-інвалідів : Постанова Кабінету Міністрів України від 03.12.2009 р.;

- Про затвердження Порядку забезпечення санаторно-курортними путівками до санаторно-курортних закладів військовослужбовців, ветеранів

війни, ветеранів військової служби, органів внутрішніх справ та деяких інших категорій осіб і членів їх сімей : Постанова Кабінету Міністрів України від 27.04.2011 р.;

– Про затвердження Порядку виплати грошової компенсації вартості санаторно-курортного лікування деяким категоріям громадян : Постанова Кабінету Міністрів України від 17.06.2004 р.

Другий блок документів не має прямого стосунку до санаторно-курортної сфери, однак окремі положення наведених законів, як і в першому блоці, регулюють можливість безкоштовного доступу до послуг курортного оздоровлення певних категорій громадян:

– Про жертви нацистських переслідувань : Закон України від 23.03.2000 р.;

– Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту : Закон України від 22.10.1993 р.;

– Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи : Закон України від 28.02.1991 р.;

– Про основи соціальної захищеності інвалідів : Закон України від 21.03.1991 р.

Відстежувати зміни в спеціальному (вузькопрофільному) нормативно-правовому забезпеченні доволі складно як фахівцям із санаторно-курортної справи, так і пересічним громадянам. У таких ситуаціях необхідна допомога компетентних юридичних консультантів або фахівців із санаторно-курортної сфери, які за родом своєї діяльності постійно мають справу з пільговим контингентом [14].

Отже, проаналізувавши зміст нормативних документів, які забезпечують регулювання діяльності в сфері лікувально-оздоровчого туризму та курортів, можна дійти висновку, що воно здійснюється в таких формах:

– прийняття нормативних правових актів;

– розроблення і прийняття цільових програм у сфері рекреації та туризму;

- моніторинг використання рекреаційних ресурсів;
- залучення інвестицій в сферу рекреаційно-туристичного комплексу;
- податкове регулювання діяльності зазначеної сфери.

Зважаючи на неврегульованість багатьох питань щодо використання та охорони курортів чинним законодавством, необхідно здійснювати заходи щодо вдосконалення правового регулювання діяльності у сфері курортів шляхом внесення змін до наявних та розроблення нових нормативно-правових актів, установлення відповідальності органів державної влади й органів місцевого самоврядування у сфері лікувально-оздоровчого туризму та діяльності курортів.

У наступному розділі нами буде проаналізовано сучасний стан та перспективи розвитку лікувально-оздоровчого туризму у Львівській області.

РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ В РЕГІОНІ

2.1 Природно-рекреаційні та лікувально-оздоровчі ресурси Львівської області

Львівська область володіє значним потенціалом для розвитку лікувально-оздоровчого туризму, у тому числі значною кількістю мінеральних джерел, родовищ лікувальних грязей, лісових ресурсів тощо. Водночас даний вид туризму вважається одним із найперспективніших видів туристичної галузі області. Підтвердженням цього є не лише те, що в регіоні спостерігається збільшення кількості осіб старших вікових груп, але і зростання потреб населення як у відпочинку, задоволенні своїх пізнавальних інтересів, так і в оздоровленні.

Львівщина традиційно була областю, де перспективи туристичної індустрії були і залишаються одними з найкращих в Україні. Природно-ресурсний та історико-культурний потенціал у поєднанні з вигідним географічним положенням в центрі Європи та існуючий багаторічний досвід і напрацювання у сфері рекреації є достатньо вагомою передумовою пріоритетного розвитку системи санаторно-курортного лікування, туризму та відпочинку, орієнтованої як на внутрішнього споживача, так і на обслуговування іноземних туристів.

Варто також зазначити, що область входить до п'ятірки найбільш привабливих та популярних туристично-рекреаційних регіонів України. На території Львівщини понад 4000 пам'яток історії та культури, значна частина яких (понад 2000) зосереджена у Львові – місті світової культурної спадщини ЮНЕСКО, а також у містах Жовкві, Белзі, Бібрці, Золочеві, Жидачеві, Самборі, Дрогобичі.

Частка природно-рекреаційного потенціалу Львівщини у сумарному природно-ресурсному потенціалі України складає 5,377 %. Серед Карпатських

областей за сумарним потенціалом природних рекреаційних ресурсів вона поступається лише Закарпаттю (7,036 %). У структурі рекреаційних ресурсів області 70 % припадає на ресурси відпочинку і туризму і 30 % – на ресурси санаторно-курортного лікування. У сумарному природно-ресурсному потенціалі Львівської області природні рекреаційні ресурси становлять 14,3 %, що значно вище відповідного показника по Україні (9,5 %).

Львівська область відзначається різноманітністю кліматів, що зумовлюється неоднорідністю її поверхні. Проте у кліматах окремих природних районів області є багато спільного, а саме: м'якість, яка виявляється у невеликих різницях температур літа і зими, та висока зволоженість, про яку свідчать значні річні суми опадів. Львівщині, зовсім не властиві сильні морози, посухи, суховії та пилові бурі. Навпаки, для неї характерні часті відлиги взимку, значна хмарність, обложні дощі та викликані ними літньо-осінні паводки.

Уявлення про основні риси клімату Львівської області можна скласти, порівнюючи дані Львівської, Київської та Харківської метеостанцій, які розміщені приблизно на одній широті (50° пн. пі.). Різниця між основними показниками кліматів Львова, Києва і Харкова пояснюється передусім різним віддаленням цих міст від Атлантичного океану, вологі повітряні маси з якого пом'якшують клімати Європи. Саме віддаленістю від Атлантичного океану визначається ступінь, або коефіцієнт, континентальності клімату, який для Львова дорівнює 31,6, для Києва – 35,6 і для Харкова – 41,6. На відміну від континентальності кліматів, яка зростає із заходу на схід, їх зволоженість зменшується в напрямку на схід. Ступінь (коефіцієнт) зволоженості клімату для Львова дорівнює 1,1, для Києва – 1,0 і для Харкова – 0,8. Отже, у Львові клімат надмірно зволожений, а у Харкові — недостатньо зволожений [31].

Різноманітність природних умов і багатство еколого-рекреаційних ресурсів Львівщини створюють сприятливі умови і для розвитку екологічного туризму. Загалом у Львівській області нараховують 1 природний заповідник «Розточч» (площею у 2084,50 га); 2 національних природних парки –

«Яворівський» (7078,600 га) та «Сколівські Бескиди» (35684 га); 3 регіональних ландшафтних парки – «Верхньодністровські Бескиди» (8536 га), «Надсянський» (19428 га) та «Знесіння» (312,100 га); 37 заказники; 176 пам'ятки природи; 48 заповідних урочищ; 261 парк-пам'яток садово-паркового мистецтва; 3 ботанічні сади та 1 зоологічний парк [62].

Природно-рекреаційні та лікувально-оздоровчі ресурси області, представлені лікувальними та мінеральними водами (7 типів), лікувальними грязями, озокеритом, на базі яких розвиваються відомі в Україні та за кордоном курорти – м. Трускавець, смт. Східниця, м. Моршин, смт. Немирів, смт. Великий Любінь, смт. Шкло.

Трускавець – один з найвідоміших та найдавніших бальнеологічних курортів України. Старовинне містечко з багатим родовищем цілющої мінеральної води «Нафтуся» знаходиться у мальовничій місцині на стику Карпат та Передкарпаття. Лікувальні властивості мінеральних вод Трускавця були описані ще в кінці XVI ст. королівським лікарем Войцехом Очко, а на початку XIX ст. хімічний аналіз «Нафтусі» зробив львівський фармацевт Торосевич, змістовно обґрунтувавши її профілактичну дію на організм. Саме з того часу починається історія Трускавця-курорту. Інфраструктура курорту, яка спочатку складалася з невеличкої водолікарні та 4 гостевих будинків, розрослася на сьогодні до величезної кількості санаторіїв, пансіонатів та розважальних закладів. Головний скарб Трускавцю – слабомінералізована гідрокарбонатно-кальцієво-магнієва «Нафтуся». Специфічного присмаку воді додають речовини нафтового походження – в місцевості здавна видобувають нафту. Всього ж трускавецьке родовище налічує 25 джерел (використовуються 14) з 10 різновидами вод різного складу. У місті працюють 2 бювети. Лікування мінеральними водами можна доповнити озокеритовими.

Бальнеологічний курорт Східниця – чудове, затишне місце для сімейного відпочинку та лікування, розташоване неподалік Дрогобича. Відносно молодий курорт (початок його функціонування прийшовся на 1970-ті роки) відомий далеко за межами України своїми унікальними мінеральними водами, аналогів

яким в Європі немає. В мальовничій Східниці налічується 38 цілющих джерел та близько 20 бурових свердловин. Карпатська оздоровча «мекка» завдячує своїм існуванням українському досліднику О. Стоцькому, який на протязі двох десятиріч боровся за визнання східницьких джерел. В Східниці ви знайдете все, що потрібно для ефективного оздоровлення та комфортного відпочинку. Окрім королеви східницьких мінеральних вод «Нафтусі», Східниця може похизуватися водами із підвищеним вмістом заліза, унікальними лужними водами тощо. Воду трьох джерел (№ 8-10) можна набирати в облаштованому бюветі, деякі джерела розташовані в лісовій зоні.

Відоме з XV ст. містечко Моршин знаходиться в 14 км від районного центру Стрия. Ще за часів Австро-Угорщини Моршин перетворився на елітний курорт для панства та отримав назву «галицьке спа». Розташований в мальовничій місцевості, Моршин пропонує відпочиваючим комфортабельні санаторії та готелі, що причаїлися в лісопарковому затишку, розвинуту мережу кафе, ресторанів, магазинів, та найголовніше – комплексне лікування цілющою водою з трьох джерел, мінерально-хвойними і йодобромними ваннами та грязями. Чудодійними властивостями наділяється вода моршинського джерела «Божої Матері», подібна до посвяченої йорданської води. В Моршині лікують захворювання органів травлення, сечовивідних шляхів, обміну речовин, гінекологічні хвороби, нервові розлади [1].

Моршин цілком відповідає поняттю міста-курорту, тобто міста, в якому основною містоутворювальною галуззю є курортно-рекреаційне господарство. Це цілісна система територіальної організації обслуговування рекреантів, а також форма розселення та життєдіяльності місцевого населення. Моршин – місто обласного підпорядкування, добре відоме як один з кращих бальнеотерапевтичних курортів, розташоване у затишній долині серед прикарпатських заповідних лісів, у межах Львівської області, за 14 км від м. Стрий, 95 км від Івано-Франківська та 82 км від обласного центра – міста Львів. Через місто проходить залізнична лінія Стрий – Івано-Франківськ, Моршин – Львів. У Моршині знаходиться вокзал третього класу, неподалік від

залізничного вокзалу знаходиться автобусна станція.

На території Моршина, з огляду на статус заповідної зони, заборонені будь-які роботи, що можуть погіршити екологічну ситуацію. Це рекреаційний район, де зберігся первозданим дубово-буковий ліс. Курорт Моршин розташований на висоті 340 м над рівнем моря, атмосферний тиск становить 731 мм рт. ст. Сприятливі природно-кліматичні умови доповнюють загальний комплекс лікувальних закладів курорту. Ліси регіону багаті ягідниками (суниця, малина, ожина й інші) та різноманітними грибами. З диких звірів у лісах водяться зайці, лисиці, вовки, козулі, кабани, лосі [35].

У геологічному відношенні Моршинське родовище займає чималу територію біля м. Моршин. Але вода виходить на поверхню лише з декількох джерел, розташованих у букових лісах на території курортної зони. Співвідношення елементів та хімічний склад «Моршинської» є оптимальними для столової мінеральної води (загальний рівень її мінералізації складає 0,1-0,4 г/л). На курорті широко використовують торфову грязь та озокерит. Торфова грязь за фізичними і хімічними властивостями – це високомінералізована лікарська сировина високої якості, що складається з ангідриду кремнію, окису заліза, алюмінію та інших інгредієнтів. З органічних речовин виявлені лігніногумусовий комплекс, цукор, геміцелюлоза, клітковина, а також органічні кислоти (масляна, оцтова, мурашина). Озокерит має максимальну теплоємність, мінімальну теплопровідність порівняно з іншими теплоносіями та справляє хімічний (містить мінеральні масла та смоли) і сильний біологічний вплив на організм людини.

За багаторічними метеорологічними спостереженнями клімат Моршина помірно континентальний, вологий, м'який. Літо в Моршині гаряче, вологе, а осінь довга, суха і тепла. Середньорічна температура (+16 °C) така ж, як на курортах Кавказьких мінеральних вод. Середньорічна сума опадів (759-820 мм) не перевищує суму опадів на цих же курортах. Найбільше опадів наприкінці весни і влітку. Вологість повітря взимку 73-81 %, влітку – 83 %. Помітно висока вологість спостерігається зранку та ввечері, вдень наближається до

оптимальної, тому нерідко, не зважаючи на високу температуру, повітря зранку та ввечері видається прохолодним. Найтепліші місяці липень і серпень (+22-24 °C), весняні місяці порівняно теплі, осінь не холодна.

Водні ресурси міста представлені поверхневими та підземними водами. У його південно-західній частині є озеро, у північній частині, на землях Лисовицької сільської ради – лісове озеро. Озера використовують в літній період для масового відпочинку. Особливості рельєфу міста сприяють стоку дощових вод з міської території до річки Бережниця та струмків, затоплюючи прилеглі території.

Постачання питної води до м. Моршин здійснюється від централізованої системи водопостачання, яка живиться з двох джерел: водозабору з підземних джерел у заплаві р. Стрий, що розташований в районі с. Братківці Стрийського району, та поверхневого водозабору з річки Бережниця, який розташований в с. Баня Лисовицька Стрийського водозабору. Підземні води – це чотири джерела мінеральних вод: «Боніфаций», «Магдалина», «Людмила» і «№ 4», розташовані на землях Стрийського району.

Лікувально-оздоровчий комплекс розміщений окремо від житлової зони м. Моршин, у лісопарковій зоні. Становленню та розвитку курорту «Моршин» сприяли його головні лікувальні чинники – джерела мінеральних вод (розсоли) № 1, 4, 6 [35; 65].

Джерело № 1 – це шахтний колодязь глибиною близько 50 м. Його вода високомінералізована (ропа, розсол). Ця властивість вирізняє його від багатьох лікувальних джерел курортів світового значення. Загальна мінералізація ропи з глибиною колодязя збільшується з 16 г/л (поверхневий шар) до 400 г/л (придонний шар). Рівнобіжно, залежно від глибини колодязя змінюється співвідношення між окремими хімічними елементами [70].

Значно розширює діапазон дії лікувальних властивостей курорту та створює передумови для розвитку його як поліфункціонального рекреаційного комплексу джерело № 4. Вода цього джерела за мінералізацією близька до дощової (0,17 г/л), за хімічним складом – гідрокарбонатно-кальцієва. Крім

відмічених інгредієнтів до її складу входять калій, натрій, магній, залізо, сульфати. Крім цього, вода радіоактивна, з постійним вмістом радону і підвищеним вмістом розчиненого кисню.

Джерело № 6 використовується з 1968 р. Сverdловина багата та перспективна (дебіт 123,4 м³/добу). За хімічним складом вода (ропа) сульфатно-хлоридна, натрієво-магнієво-калієва із загальною мінералізацією до 238 г/л, характеризується високим вмістом сульфатів магнію і калію, які зумовлюють специфічну дію при лікуванні захворювань печінки, жовчовивідних шляхів, підшлункової залози, гастритах, цукрового діабету.

Ефективним методом бальнеотерапії є зовнішнє застосування мінеральних вод у вигляді ванн. Для них використовується високомінералізована ропа поверхневого шару джерела № 1 і свердловина № 20. Вода свердловини № 20 – це хлоридно-натрієва ропа з мінералізацією 250-300 г/л. Дебіт свердловини – 36 м³/добу. Внутрішнє застосування води особливо ефективно при лікуванні органів травлення. Використовуються мінеральні води для інгаляцій, особливо при хронічних інфекційно-алергічних захворюваннях верхніх дихальних шляхів [42].

Співвідношення елементів та хімічний склад води «Моршинська» є оптимальними для столової мінеральної води, яку можна споживати щоденно. Завдяки своїй природній чистоті та збалансованості вона не потребує штучного технічного вдосконалення. «Моршинська» легко засвоюється організмом, оскільки за показником щільності рідини вона наближена до плазми крові людини й без зайвих витрат енергії заповнює клітини. Завдяки низькому вмісту мінералів «Моршинська» при кип'ятінні практично не залишає накипу [65].

Лікувально-оздоровчий комплекс «Моршин» складається з окремих санаторіїв («Черемош», «Дністер», «Світанок», «Перлина Прикарпаття», «Лаванда», бальнеогрязезокеритова лікарня, Моршинський центральний військовий санаторій), які компактно розміщуються у лісовій зоні міста. Великим лікувальним комплексом є загальнокурортна бальнеогрязезокеритова лікарня з усіма профільними відділеннями, при якій функціонує діагностично-

консультаційне відділення [43]. На базі санаторію «Черемош» створено спеціалізоване реабілітаційне відділення для лікування дорослих і дітей (у супроводі батьків), хворих на цукровий діабет.

У курортному господарстві зайнято понад 2800 працюючих (для порівняння – загальна кількість працюючих у м. Моршин – 3600 осіб). У санаторіях й інших лікувально-діагностичних підрозділах курорту працюють шість заслужених лікарів України, один доктор та шість кандидатів медичних наук, вісім заслужених працівників охорони здоров'я України, 35 лікарів вищої кваліфікаційної категорії.

У центральній частині курорту розташована будівля загальнокурортного бювету мінеральних вод (архітектор А. Ю. Мельник), де одночасно можуть приймати мінеральну воду з джерела № 1 та свердловини № 6 близько 6 тис. осіб. Приготування та підігрів води здійснюється у спеціальному відділенні бювету під постійним контролем гідрохімічної лабораторії та санітарних установ.

Моршинські мінеральні води – єдині в Україні природні води для щоденного споживання, що визнано Євросоюзом. Нині використовується лише близько 10 % добового дебету мінеральних вод курорту, отже є велика перспектива його розвитку [30].

Курорт Великий Любінь розташований у Городоцькому р-ні за 20 км від Львова, він є центром Великолюбінської об'єднаної територіальної громади. Основні бальнеологічні ресурси на курорті Великого Любеля – лікувальні сірководневі води й торфові пелоїди (грязі) для зовнішнього використання. Сірководневі води виведені двома свердловинами, які розміщені на території санаторію «Любінь Великий».

У Великому Любені також розташоване єдине у Львівській обл. родовище запасів лікувальних пелоїдів, розміщене на надзаплавній терасі правого берега річки Верещиця. Згідно з загальноприйнятою класифікацією, торфи цього родовища належать до різновиду низькомінералізованих слабкосульфідних високозольних сульфатних магнієво-кальцієвих пелоїдів.

Живлення родовища відбувається, головню, ґрунтовими водами, що зумовлює формування низинних видів торфу. Потужність верхнього горизонту – 1 м, нижнього – 0,7-0,8 м. Грязьові поклади залягають на сапропелях (у центральній частині ділянки), пісках і суглинках. Торф родовища за результатами розвідувальних робіт має такі показники: вологість – 65,8–85,7 %, ступінь розкладу – 43-49 %, питома вага – 1,02 г/см³, вміст органічних речовин (на сухий торф) – 55,7–83,3 %, мінералізація – 3,053-3,810 [20]. На курорті також наявне сірководневе самовиливне джерело № 2 «Адольф», запаси води якого не затверджені й приблизно оцінені в 26 м³/добу, однак за даними польових вимірів дебіт становить 8,64 м³/добу (у літній період) і коливається залежно від пори року. Сьогодні джерело не використовують у лікуванні.

У Великому Любені сьогодні функціонує лише один санаторій місткістю на 250 осіб. Загальна кількість прийнятих відпочивальників у 2013 р. була близько 2800 осіб, однак у 2017 р. їхня кількість зменшилась до 1500. Санаторій потребує значних капітальних інвестицій для оновлення інфраструктури, умов лікування та сервісу. Окрім санаторію, на курорті збудовано реабілітаційний комплекс на 300 місць у підпорядкуванні Міністерства соціальної політики, який розпочав роботу у травні 2019 р. Особливою перевагою курорту є близькість до обласного центру і добре транспортне сполучення, що може забезпечити збільшення кількості відпочивальників.

У Яворівському р-ні Львівської обл. за 38 і 60 км від обласного центру розташовані бальнеологічні курорти Шкло і Немирів, що мають схожі лікувальні ресурси завдяки особливим геологічним умовам. Бальнеологічними ресурсами курорту Шкло є мінеральна питна вода типу «Нафтуся» і лікувальна сірководнева вода. На родовищі мінеральної води «Нафтуся» є чимало свердловин, однак нині видобувають воду лише з шахтного колодязя № 1 глибиною 12 м, що розміщений у центральній частині санаторію Шкло. За органолептичними властивостями вода прісна, прозора, з сірководневим запахом. Температура води – 10°C, рН – 7,9, вміст сірководню – 0,1-0,82 мг/дм³.

За хімічним складом вода гідрокарбонатно-натрієва. Лікувальною особливістю води є підвищений вміст органічних речовин – 10,8–26,8 мг/дм³.

Загалом запаси родовища «Нафтуса», яке займає площу близько 11 км² прийняті в кількості 50 м³/добу, однак у 1969 р., коли виконували оцінку, запаси офіційно не затвердили через можливість впливу на родовище роботи Язівського кар'єру з видобування сірки. Запаси води, яку видобувають з шахтного колодязя № 1, затверджено (протокол ДКЗ України № 2728 від 14.09.2012 р.) у кількості 4 м³/добу за категорією В і С1. Обсяги використання води у 2012 р. становили всього 0,31 м³/добу (112 м³/рік), або 7,8 % від запасів. Сірководневу воду, яку використовують на курорті, видобувають зі свердловини № 1-ВС глибиною 129,0 м, що за 500 м на північ від с. Цетуля і за 4 км на північний захід від курорту, до якого воду доставляють трубопроводом.

На курорті Шкло також функціонує лише один санаторій місткістю до 500 осіб. У 2013 р. він прийняв близько 5 тис. відпочивальників. Санаторій протягом останніх років проводив заходи з розвитку і розбудови інфраструктури.

На курорті Немирів бальнеологічні ресурси також використовують як зовнішньо, так і внутрішньо. Для зовнішнього лікування застосовують мінеральну воду з високим вмістом сірководню, для внутрішнього – воду «Анна».

Сірководнева вода виведена двома свердловинами (1-К і 2-К), які розташовані в південній частині санаторію «Немирів». Перша свердловина пробурена у 1987 р. на глибину 60,0 м, друга, глибиною 70,2 м, – у 1956 р. Хімічний склад води з обох свердловин практично однаковий [52]. Унаслідок дослідних і дослідно-експлуатаційних робіт були підраховані й затверджені в ДКЗ України 2005 р. запаси високосульфідних вод (щодо обох свердловин) за категорією А в кількості 30 м³/добу, за категорією В – 85 м³/добу (протокол № 1028 від 03.11.2005 р.). Споживання станом на 2013 р. було на рівні 7053,0 м³/рік, або в середньому 19,3 м³/добу. Частка використаних вод від затверджених запасів становить 18,4 %.

Для питного застосування на курорті також використовують мінеральну воду з джерела «Анна». Її видобувають зі свердловини (З-РК) глибиною 26,0 м, що розміщена в північній частині селища Немирів. За результатами хімічних аналізів вода належить до «Миргородського» типу лікувальних. Запаси джерела не затверджені, однак попередньо оцінені в розмірі 172,8 м³/добу, проте споживання відбувається в розмірах не більше 1 м³/добу, що становить 0,6 % запасів.

На курорті Немирів є два санаторні заклади з лікуванням мінеральними водами – санаторій «Немирів» і відділення відновного лікування Яворівської ЦРЛ. У 2013 р. санаторій «Немирів» прийняв близько 3 900 відпочивальників, однак з кінця 2014 р. він закритий, а 28 грудня 2016 р. переданий на баланс адміністрації Прикордонної служби України, тому протягом 2017-2018 рр. відбувалася реконструкція й облаштування санаторію для лікування і реабілітації військових. Відділення відновного лікування на 60 місць продовжує функціонувати.

Особливим курортом є Розлуч, розташований у Турківському р-ні за 120 км від Львова. Значний вплив на формування лікувальних вод мало розміщення курорту в гірській частині області – Верхньодністерських Бескидах. Гідромінеральна база курорту представлена кількома типами питних мінеральних вод, зокрема, водами типу «Нафтуса», содовою і залізистою. З джерел вода витікає самопливом, а розміщені вони в різних частинах села. Вода типу «Нафтуса» представлена кількома витокami, має специфічний запах сірководню і присмак нафтових речовин, за температурою вона холодна (5-8 °С). За хімічним складом це гідрокарбонатна натрієво-кальцієва вода з мінералізацією 0,50–0,61 мг/дм³ і вмістом вуглекислот у межах 16,0–50,0 мг/дм³, органічного вуглецю – 10,4–16,7 мг/дм³. За вмістом іонів водню вода слабколужна зі значенням рН 7,3–7,6 [19]. На відміну від інших курортів, у Розлучі немає спеціалізованих санаторних закладів для лікування. Вони мають готельно-відпочинковий профіль, а використання питних мінеральних вод лише доповнює їхні послуги. Курорт також активно функціонує в зимовий

період завдяки наявному тут гірськолижному спуску, що свідчить про значний потенціал для розвитку і розбудови, тим більше, що сьогодні загальна місткість курорту – близько 150–200 місць.

На підставі наших досліджень, слід зробити узагальнюючий висновок: всім без виключення бальнеологічним курортам Львівської області України притаманні комфортні природні умови для бальнеолікування, вони мають значні й різноманітні запасами бальнеологічних ресурсів, які можуть застосовуватись для лікування широкого спектру захворювань, що дозволяє задовольнити нинішні та майбутні потреби в них, а природно-рекреаційні ресурси регіону підвищувати їх ефективність.

У наступному підрозділі нами буде визначено учасний стан та тенденції розвитку лікувально-оздоровчого туризму у Львівській області

2.2 Сучасний стан та тенденції розвитку лікувально-оздоровчого туризму у Львівській області

У Львівській області представлені всі необхідні умови для розвитку лікувально-оздоровчого туризму. Як було зазначено у попередньому підрозділі сюди належать сприятливі кліматичні умови, наявні природні мінеральні води, лікувальні грязі, лісові ресурси тощо. Лікувально-оздоровчий туризм Львівської області володіє значними перспективами свого розвитку. Це можна пояснити тим, що на території регіону розміщені такі основні бальнеологічні курорти, як Трускавець, Східниця, Моршин, Немирів, Великий Любінь, Шкло та Розлуч. Функціонування цих курортів базується на використанні мінеральної води «Нафтуся» (це мінералізована гідрокарбонатна, магнієво-кальцієва вода). А курорти Немирова і Великого Любеля ще й відомі своїми лікувальними сірководневими водами [26].

У табл. 2.2.1 наведено кількість обслуговуваних туристів у Львівській обл. у 2000-2019 рр.

Таблиця 2.2.1

Показники кількості обслуговуваних туристів у Львівській обл.
у 2000-2019 рр. [18]

Роки	Кількість туристів, обслугованих туроператорами та турагентами, усього	Із загальної кількості туристів:		
		іноземні туристи	туристи-громадяни України, які виїжджали за кордон	внутрішні туристи
2000	118811	23759	28547	66505
2001	110433	27690	25883	56860
2002	115060	31767	23911	59382
2003	142607	34591	26145	81871
2004	128563	32020	28616	67927
2005	90756	11233	35068	44455
2006	93553	8427	40717	44409
2007	117242	9478	58250	49514
2008	143610	14062	76851	52697
2009	109947	9306	59040	41601
2010	153939	9894	102340	41705
2011	128709	12955	81000	34754
2012	124013	19033	63706	41274
2013	188520	16162	131530	40828
2014	92128	2015	61465	28648
2015	112472	3057	60830	48585
2016	181827	8370	74877	98580
2017	175150	6042	82653	86455
2018	182255	7617	112757	61881
2019	249442	7929	159164	82349
Відхилення 2019/2018 р.: - абсолютне, (+; -)	67187	312	46407	20468
- відносне, %	36,9	4,1	41,2	33,1
Відхилення 2019/2017 р.: - абсолютне, (+; -)	74292	1887	76511	-4106
- відносне, %	42,4	31,2	92,6	-4,7

Як свідчать дані табл. 2.2.1, найбільшу кількість туристів на протязі досліджуваного періоду було обслуговано на території області у 2019 р. – 249,4 тис. осіб, а найнижча у 2005 р. – 90,75 тис. осіб. У 2019 р. в області кількість туристів, обслугованих туроператорами та турагентами становила

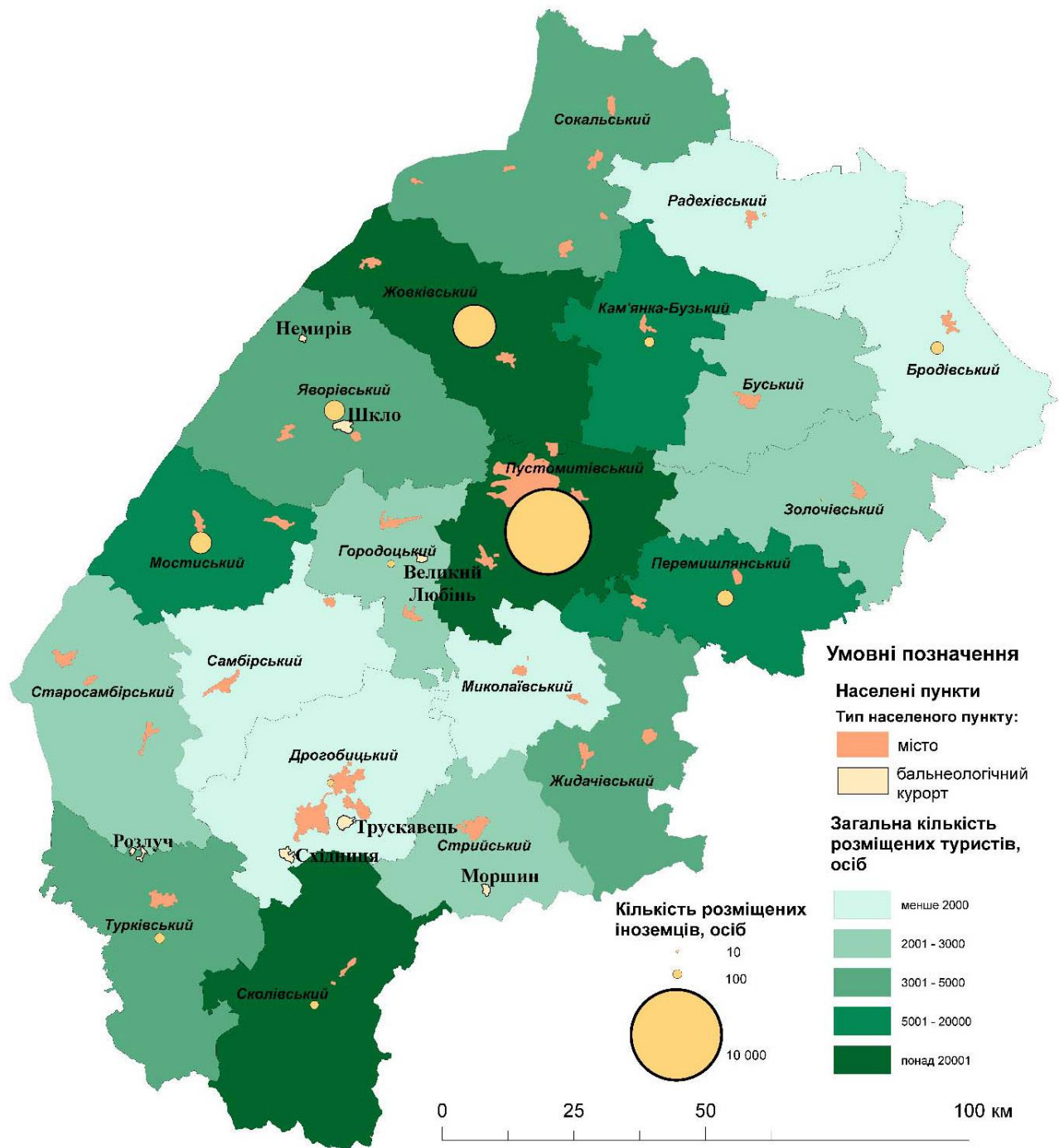

Рис.2.2.1 Туристичні потоки Львівської обл. у 2017 р. [26]

249442 осіб, що на 67187 осіб (36,9 %) більше ніж у 2018 р. та на 74292 осіб (42,4 %) більше ніж у 2017 р. Серед них кількість іноземних туристів у 2019 р. становила 7929 осіб, що на 312 осіб (4,1 %) більше ніж у 2018 р. та на 1887 осіб (31,2 %) більше ніж у 2017 р. Кількість виїзних туристів у 2019 р. зросла на 46407 осіб (41,2 %) порівняно з 2018 р. та на 76511 осіб (41,2 %), що на

6330 осіб (33,6 %) більше ніж у 2018 р. та на 10806 осіб (92,6 %) порівняно з 2017 р. Кількість внутрішніх туристів у 2019 р. становила 82349 осіб, що на 20468 осіб (33,1 %) більше ніж у 2018 р. та на 4106 осіб (4,7 %) менше ніж у 2017 р. На рис. 2.2.1 наведено туристичні потоки Львівської обл. у 2017 р.

За даними Головного управління статистики у Львівській області, у 2017 р. серед усіх міст Львівської області найбільше туристів спостерігалось у містах Трускавці, Львові, Бориславі та Моршині – близько 3 млн (рис. 2.2.1). Серед туристів переважали вихідці із Польщі, Азербайджану, Молдови, Білорусі, Ізраїлю, Німеччини та інших країн. Туристичний збір Львівської області у 2017 р. становив 10,5 млн грн, зокрема у Львові – 4,9 млн грн, у Трускавці, Бориславі й Моршині – 5,6 млн грн.

У табл. 2.2.2 наведено показники наявності колективних засобів розміщування у Львівській обл. 2011-2019 рр.

Таблиця 2.2.2

Показники наявності колективних засобів розміщування у Львівській обл.
у 2011-2019 рр. [18]

Роки	Кількість колективних засобів розміщування, од	Кількість місць, од	Кількість осіб, що перебували у колективних засобах розміщування, осіб
1	2	3	4
2011	317	30295	627246
2012	328	31579	680955
2013	342	32003	717829
2014	340	32746	620007
2015	331	33626	715333
2016	343	30869	861250
2017	337	32927	987866
2018	129	13191	572159
2019	130	13188	533878
Відхилення 2019/2018 р.: - абсолютне, (+; -)	1	-3	-38281
- відносне, %	0,8	-0,02	-6,7

Продовж. табл. 2.2.2

1	2	3	4
Відхилення 2019/2017 р.: - абсолютне, (+; -)	-207	-19739	-453988
- відносне, %	-61,4	-59,9	-46,0

Як свідчать дані табл. 2.2.2 найбільша кількість колективних засобів розміщування сягала 342 од. у 2013 р., а вже у 2018 р. різко скоротилася до 129 од. Так, у 2019 р. кількість колективних засобів розміщування становила 130 од., що на 1 од. (0,8 %) більше ніж у 2018 р. та на 207 од. (61,4 %) менше ніж у 2017 р. Відповідно змінилася кількість у них місць, так у 2019 р. їх налічувалося 13188 од., що 3 од. (0,02 %) менше ніж у 2018 р. та на 19739 од. (59,9 %) менше ніж у 2017 р. Кількість осіб, що перебували у колективних засобах розміщування на протязі 2011-2017 рр. мала постійну динаміку до зростання з 627246 осіб у 2011 р. до 987866 осіб у 2017 р. У 2019 р. їх кількість становила 533,9 тис. осіб, що на 38281 осіб (6,7 %) менше ніж у 2018 р. та 454,0 тис. осіб (46,0 %) менше ніж у 2017 р.

У табл. 2.2.3 наведено показники функціонування санаторно-курортних та оздоровчих закладів в регіоні за 2000-2017 рр.

Як свідчать дані табл. 2.2.3 За період 2000-2017 рр. кількість санаторно-курортних закладів Львівської області помітно скоротилася. Підтвердженням цього є той факт, що кількість санаторіїв та пансіонатів із лікування зменшилася із 76 до 42, кількість санаторіїв-профілакторіїв – із 10 до 0, а кількість баз та інших закладів відпочинку – із 31 до 14. Стосовно кількості будинків і пансіонатів відпочинку, то за досліджуваний період вона знизилася із 5 до 4 од. Так, у 2017 р. кількість санаторіїв та пансіонатів з лікуванням становила 42 од., що на 2 од. (5,0 %) більше ніж у 2016 р. та на 3 од. (4,4 %) менше ніж у 2015 р. Відповідно змінилася кількість у них ліжок, так у 2017 р. їх налічувалося 13,2 тис. од., що 1,6 тис. од. (13,8 %) більше ніж у 2016 р. та на

Таблиця 2.2.3

Показники функціонування санаторно-курортних та оздоровчих закладів
у Львівській обл. за 2000-2017 рр. [18]

Роки	Санаторії та пансіонати з лікуванням		Санаторії-профілакторії		Будинки і пансіонати відпочинку		Бази та інші заклади відпочинку	
	усього	у них ліжок, тис. од.	усього	у них ліжок, тис. од.	усього	у них ліжок, тис. од.	усього	у них ліжок, тис. од.
2000	76	19,8	10	0,6	5	0,3	31	2,0
2001	81	19,5	9	0,7	3	0,1	30	1,9
2002	71	18,3	8	0,7	4	0,1	28	1,8
2003	66	17,3	8	0,9	9	0,4	32	2,0
2004	66	17,3	7	0,4	9	0,4	32	1,7
2005	66	18,8	7	0,4	9	0,4	32	1,7
2006	65	21,2	8	0,5	8	0,4	33	1,8
2007	64	16,4	8	0,4	8	0,4	31	1,5
2008	62	17,4	8	0,4	8	0,4	31	1,4
2009	57	16,4	8	0,4	7	0,3	31	1,4
2010	56	16,2	8	0,4	6	0,3	32	1,4
2011	55	16,4	8	0,4	6	0,3	32	1,4
2012	50	14,8	5	0,3	4	0,1	19	0,9
2013	48	14,7	5	0,3	4	0,1	13	0,7
2014	48	14,9	4	0,3	3	0,1	12	0,7
2015	45	14,8	-	-	4	0,2	9	0,9
2016	40	11,6	-	-	4	0,2	12	1,1
2017	42	13,2	-	-	4	0,2	14	1,2
Відхилення 2017/2016 р.: - абсолютне, (+; -)	2	1,6	-	-	0,0	0,0	2	0,1
- відносне, %	5,0	13,8	-	-	0,0	0,0	16,7	9,1
Відхилення 2017/2015 р.: - абсолютне, (+; -)	-3	-1,6	-	-	0,0	0,0	5	0,3
- відносне, %	4,4	-10,8	-	-	0,0	0,0	55,6	33,3

1,6 тис. од. (10,8 %) менше ніж у 2015 р. Ситуація щодо будинків і пансіонатів відпочинку в регіоні наступна: їх максимальна кількість становила у 2003-2005 рр. – 9 од. і з цього періоду поступово скорочувалася і вже у 2012 р. становила 4 од., така ж кількість залишилася незмінною і у 2017 р.

Ситуація з базами та іншими закладами відпочинку наступна: їх максимальна кількість становила у 2006 р. – 33 од. і тррималася майже незмінною на протязі 2007-2011 рр., а вже у 2012 р. різко скоротилася до 19 од. і у 2017 р. вже становила 14 од. Відповідно до тенденцій зміни кількості колективних засобів розміщування є тенденція змін кількості ліжок у них.

Однак, на сьогодні простежується певна тенденція падіння попиту на санаторно-курортні послуги. Такий розвиток подій зумовлює зниження показників заповнюваності ліжкового фонду санаторно-курортних закладів і зменшення обсягу їхніх доходів.

Досліджуючи дану проблематику, дослідники встановили, що основними причинами таких тенденцій є:

- високі ціни та їхня невідповідність якості санаторно-курортних послуг (табл. 2.2.4);
- низький рівень доходів населення та його неспроможність оплачувати відпочинок у санаторно-курортних закладах;
- зменшення обсягу державного фінансування путівок Фондом соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності;
- відсутність ефективної державної політики як у сфері соціальної підтримки населення, так і підтримки та стимулювання діяльності санаторно-курортних закладів;
- неефективна система управління санаторно-курортними закладами;
- застаріла інфраструктура санаторно-курортних закладів;
- недостатній рівень рекламного забезпечення;
- обмеженість асортименту туристично-рекреаційних послуг і недостатня якість додаткових послуг.

Таблиця 2.2.4

Заклади розміщення туристів у найбільших бальнеологічних курортах
Львівської області (за даними сайту: Hotels24.ua) [26]

Тип розміщення	Назва	Ціна за ніч, грн.
1	2	3
м. Моршин		
Готель (3)	Віват	Від 650 грн
	Оберіг	Від 550 грн
	Kiev+	Від 300 грн
Санаторії (1)	Одеса	Від 1100 грн
Пансіонати (1)	Моршин	Від 190 грн
смт Східниця		
Готель (6)	Золота Рибка	Від 1150 грн
	Grand Villa	Від 1000 грн
	Осоння Карпати	Від 650 грн
	Шале	Від 550 грн
	Карпатські полонини	Від 490 грн
	Едем	Від 410 грн.
Вілла (5)	Золоте Руно	Від 450 грн
	Юран	Від 450 грн
	Олекси	Від 400 грн
	Ігнатєва	Від 390 грн
	Рай	Від 285 грн
Санаторій (4)	Зелений бір	Від 1150 грн
	Санта Марія	Від 975 грн
	Стожари	Від 790 грн
	Цитадель	Від 400 грн
Туристичний комплекс (2)	Таор – Карпати	Від 1450 грн
	Київська Русь – Східниця	Від 900 грн
Котедж (1)	Forest House exclusive	Від 2500 грн.
Міні-готель (1)	Furmi	Від 250 грн
Гостинний двір (1)	Три Корони	Від 550 грн
База відпочинку (1)	Мозола	Від 370 грн
Апарт-готель (1)	Фавар Карпати	Від 600 грн
Спа-готель (1)	Респект	Від 1560 грн
м. Трускавець		
Готель (14)	Mirotel Resort & Spa	Від 3520 грн
	Оскар	Від 890 грн
	Афродіта	Від 750 грн
	Hermes Resort Hotel	Від 750 грн.
	П'ятий океан	Від 700 грн
	Mirotel Resort & Spa	Від 3520 грн

Продовж. табл. 2.2.4

1	2	3
Готель (14)	Оскар	Від 890 грн
	Афродіта	Від 750 грн
	Hermes Resort Hotel	Від 750 грн
	П'ятий океан	Від 700 грн
	Маріот Медікал Центр	Від 630 грн
	Соламія	Від 580 грн
	Набі	Від 550 грн
	РН	Від 500 грн
	Хеллі	Від 450 грн
	Red Stone Hotel	Від 430 грн
	Re Vita	Від 420 грн
	Джем	Від 340 грн
	Red Stone Hotel	Від 250 грн
Вілла (7)	Софія	Від 1300 грн
	Роксолана	Від 700 грн
	Sonce	Від 450 грн
	Лісова пісня	Від 450 грн
	Камелія	Від 400 грн
	Лідія	Від 400 грн
	Сонячна	Від 300 грн
Санаторій (4)	Віктор	Від 985 грн
	Elite Dnipro	Від 950 грн
	Дніпро	Від 748 грн
	Кришталевий Палац	Від 565 грн
Квартира (3)	Люкс	Від 600 грн
	На вул. Маркіяна Шашкевича	Від 500 грн
	Приватний будинок	Від 350 грн
Міні-готель (2)	Домашній	Від 400 грн
	Нафтуся	Від 350 грн
Приватна садиба (2)	Урсула	Від 300 грн
	У Зубрицьких	Від 250 грн
Туристичний комплекс (2)	Лісова Пісня	Від 1590 грн
	Вілла Марта	Від 1404 грн
Котедж	У Роксолани	Від 250 грн
Апарт-готель	Green Hill	Від 400 грн
Пансіонат	Богема	Від 800 грн

Важливою соціальною проблемою сучасного суспільства є практична відсутність цілісної, чітко скоординованої, ефективної та соціально орієнтованої системи дитячого оздоровлення і туризму. Кризовий стан медико-

демографічної ситуації в Україні зобов'язує по особливому ставитися до здоров'я дітей, удосконалювати систему охорони здоров'я, оздоровлення та відпочинку. Стан здоров'я дітей, підлітків та молоді – це, без перебільшення, найважливіша зі складових демографічної та соціальної безпеки держави.

У комплексі заходів щодо зміцнення здоров'я, реабілітації, оздоровчого відпочинку дітей важливу роль відводять санаторно-курортному лікуванню, оздоровленню і відпочинку на базі стаціонарних оздоровчих закладів цілорічної дії та у літніх оздоровчих закладах (таборах). Здійснення ними лікувально-реабілітаційних, оздоровчих, відпочинкових заходів впливає не тільки із завдань зміцнення здоров'я, як важливої якісної характеристики демопопуляції, особливо дітей та підлітків – резерву майбутнього трудового потенціалу, але й диктується вимогами щодо гарантування виконання положень Конвенції ООН про права дитини на здоровий розвиток, відпочинок, дозвілля [29].

У Законі України «Про оздоровлення та відпочинок дітей» від 04.09.2008 р., № 375-VI подано такі нормативні визначення: 1) послуги оздоровлення – комплекс спеціальних заходів соціального, виховного, медичного, гігієнічного, спортивного характеру, що надаються дитячим закладом оздоровлення та відпочинку і спрямовані на відновлення та поліпшення фізичного й психічного стану здоров'я дитини; 2) відпочинкові послуги – заходи, спрямовані на організацію дозвілля дітей з дотриманням періоду активного та пасивного відпочинку, організацію раціонального харчування та забезпечення відповідними до вимог умовами проживання [56].

У табл. 2.2.5 наведено показники функціонування дитячих закладів оздоровлення та відпочинку, які працювали влітку у Львівській обл. у 2000-2019 рр.

Дані табл. 2.2.5 свідчать, що найбільша закладів була у 2013 р. – 914 од., а найменша у 2000 р. – 32 од. У 2019 р. їх кількість становила 2312 од., що на 365 од. менше ніж у 2018 р. та 315 од. менше ніж у 2017 р., кількість дітей, які перебували у 2019 р. у закладах становила 17,464 тис. осіб, що на 2129 осіб менше ніж у 2018 р. та 2835 осіб менше ніж у 2017 р.

Таблиця 2.2.5

Показники функціонування дитячих закладів оздоровлення та відпочинку, які працювали влітку у Львівській обл. за 2000-2019 рр. [18]

Роки	Кількість закладів, одиниць, од.		У них місць, одиниць, од.		Кількість дітей, які перебували у закладах, осіб	
	усього	у тому числі у тому числі заклади оздоровлення	усього	у тому числі у закладах оздоровлення	усього	у тому числі у закладах оздоровлення
2000	32	23	3631	3517	10745	10000
2001	43	19	3658	3478	10613	9472
2002	90	26	4054	3884	16039	13096
2003	618	30	4633	4113	51557	16850
2004	712	29	4383	4208	112283	15556
2005	684	25	4092	3951	89219	15182
2006	879	22	3716	3666	110119	13171
2007	880	22	3541	3326	98320	11923
2008	853	20	3359	3225	87778	10902
2009	526	22	3643	3278	50263	9325
2010	559	17	3065	2709	49964	7586
2011	763	9	3136	1415	91267	2961
2012	887	6	3051	1050	94233	1906
2013	914	12	2740	2216	106724	6992
2014	579	12	2937	2529	61448	8714
2015	115	7	2800	1556	15200	4585
2016	116	5	2518	1250	14099	3533
2017	238	x	1997	x	20299	x
2018	245	x	1947	x	19593	x
2019	144	x	2312	x	17464	x
Відхилення 2019/2018 р.: - абсолютне, (+; -)	-101	x	365	x	-2129	x
- відносне, %	-41,2	x	18,7	x	-10,9	x
Відхилення 2019/2017 р.: - абсолютне, (+; -)	-94	x	315	x	-2835	x
- відносне, %	-39.5	x	15,8	x	-14,0	x

Отже, Львівська область багата на родовища мінеральних вод із лікувальними властивостями. У регіоні сформувався потужний бальнеологічний комплекс, в області є всі необхідні ресурси для розвитку лікувально-оздоровчого туризму. Однак через низку причин, які сьогодні зустрічаються на території регіону (катастрофічний стан комунікацій та автомобільних доріг бальнеологічних курортів, неякісне очищення стічних вод, часто незадовільний стан благоустрою курортних території, недостатній рівень розвитку курортної та відпочинкової інфраструктури, поганий стан інженерно-транспортних споруд тощо), його розвиток є недостатнім. Щоб посилити розвиток даного туризму, слід, передусім, об'єднати зусилля органів державної влади та туристичного бізнесу. Держава, найперше, має підтримувати курортну зону через залучення інвесторів, створення сприятливого інвестиційного клімату, реклами, покращення стану доріг тощо. Туристичному бізнесу, у свою чергу, необхідно диверсифікувати туристично-рекреаційних послуги, розробити такі види турів та розваг, які будуть популяризувати санаторно-курортний відпочинок.

У наступному підрозділі нами будуть визначені напрями розвитку санаторно-курортного комплексу Львівської області.

2.3 Розробка лікувально-оздоровчого туру до Львівської області

Курорт Східниця – старовинне селище у мальовничому куточку Карпат, що розділяє річка Східничанка. Численні садиби, пансіонати і санаторії Східниці приймають бажаючих оздоровитись та познайомитися ближче з карпатською природою, цікавими місцинами, а їх тут чимало. Варто глянути на фото Східниці, і ви не зможете відірвати очей. Та попри всі переваги та привабливість природи, туристів Східниця приваблює не краєвидами, а перш за все – мінеральними водами. Сьогодні бальнеологічний курорт Східниця відомий всій Україні цілющою джерельною водою. Розлога долина приховує

справжній скарб – 38 джерел, що лікують різноманітні захворювання, адже мають хімічний склад, що вказує на їх лікувальні властивості. Пропонуємо короткий опис буремної історії Східниці.

Перші писемні згадки в історії Східниці датовані 14 ст., де її згадують у Галицько-Волинському князівстві. Стосовно походження назви Східниця існує кілька версій. Сучасна головна вулиця тут називається Золота Баня. В давньоруські часи на цьому місці було поселення. Етимологія слова «баня» – тобто «яма», дозволяє припустити, що так названо, тому що розташована вона серед гір, а золота – від нафти, якої тут було багато, й вона насправду цінувалася на вагу золота.

В 1237-1242 рр. карпатськими схилами пройшла орда хана Батия, поселення знищили, а мешканці ховалися хто де – серед гір та лісів. Коли загарбники врешті покинули їх землі вони відбудували містечко, що від слова «сходитися» названо Східницею. Ще одна версія походження назви – від річки Східничанка, що мала ступінчасті береги, що «сходились» донизу.

Наступні писемні згадки історії Східниці відносяться до 1608 р. Цього року власники-поляки поділили між собою землі Східниці та Кропивника. Андрій Кропивницький, якому належала Східницька земля, віддав свою частку під заставу за 15 злотих священнику Лазару Бачинському.

В 1648 р. спалахнуло повстання місцевих селян, під час якого підрядника господаря Східниці Миколу Гродського, вбили.

Не родючі та малопродатні до землеробства землі не давали розвитку селу. А війни та супроводжуючі їх епідемії серйозно позначилися на розвитку Східниці. В другій половині сімнадцятого століття сюди зачастили татари. Найбільші втрати відбулися після нападу 1672 р. Потерпіли старости Стрия, Дрогобича, Самбора. Зруйновано було не лише окремі двори, млини, фільварки, забрано життя кількох тисяч людей, серед них молоді, працездатного населення, дітей.

Зазнала історія Східниці й впливу стихійних лих: дошкуляли зливи, повені, адже гірські повноводі ріки виходили з берегів, знищуючи не лише

поля, а й господарські житлові будівлі, спричиняючи загибель людей та худоби. На 1715 рік формою господарювання тут залишалася панщина.

Поступово відбудовуються та розширюється сільське господарство. На поч. XVIII ст. відбудовують селянські господарства, в цьому зацікавлена передусім шляхта, адже феодальне суспільство забезпечував благами далі селянин. 1772 р. – Східниця відходить до Австро-Угорщини, 1782 р. – адміністративна реформа відносить Східницю до Самбірського округу. В 1787 році тут 65 дворів, 2 корчми, млин та кузня. А вже 1880 перепис населення зафіксував 867 осіб, що мешкали у 125 дворах. Тут діяв тартак потужністю 8 кінських сил, що переробляє щорічно понад півтори тисячі кубометрів деревини.

1858 р. в історії Східниці ознаменувався промисловим розвитком родовищ нафти та озокериту. З цього часу й почалася нафтова епоха. 1863 рік – пробурено першу нафтову свердловину, названа в честь господині східницьких земель «Магдалена». В 1879 р. піднімати нафтову промисловість приїздить талановитий інженер С. Щепановський, що зумів технологізувати процес. Стрімкий розвиток свердловин від видобутку лише в місцях, де нафта виходила на поверхню до створення спеціального обладнання – копанок-колодязів, з допомогою яких в 1898 р. вдалося добути 168 тис. тонн нафти з розбурених 373 свердловин. В свій час Східниця була найпотужнішим центром з видобутку нафти на Галичині. Тут працювали не лише українці, підприємці Бельгії, Великобританії, Франції, США. Саме у Східниці було відкрито першу у світі свердловину механічним способом. З 1912 р. почали використовувати насос, що переправляв нафту в Борислав назалізничну колію через трубопровід.

1772 р. – Східниця відходить до Австро-Угорщини, 1782 р. – адміністративна реформа відносить Східницю до Самбірського округу. В 1787 р. тут 65 дворів, 2 корчми, млин та кузня. А вже 1880 перепис населення зафіксував 867 осіб, що мешкали у 125 дворах. Тут діяв тартак потужністю 8 кінських сил, що переробляє щорічно понад півтори тисячі кубометрів деревини.

70-ті роки XX ст. стали особливими в історії цього багатого краю. Дослідник Омелян Стоцький відкрив в Східниці мінеральні води «Нафтуса» та «Боржомі». В 1957 р. науковець взявся доводити, що Східниця має бальнеологічні джерела. А мінеральна вода на її території – цілющі властивості, що благотворно впливає на обмін речовин, нирки, кишково-шлунковий тракт, нормалізує функції печінки, жовчного міхура та виводить шлаки. Аналогів їй немає ніде в світі.

9 січня 1976 р. Східницю офіційно визнано на той час Всесоюзним курортом. Перші аналізи провели в лабораторії Бориславського нафтогазового управління, де підтвердився факт про аналогічний до трускавецької «Нафтусі» склад східницької води. Трускавецька лабораторія підпорядковувалась на той час Одеському науково-дослідному інституту курортології та фізіотерапії. Омеляну Олександровичу довелося посилати листи один за одним, аж доки спеціалісти не приїхали взяти воду на аналіз, то був 1965 р. Проте співробітники одеського інституту проби взяли не з джерела, а забрудненої нафтою свердловини, аналіз показав негативний результат. О. Стоцький не здавався – то була справа його життя, щодня годинами блукав берегами річки, набирав в пробірки води та ніс у свій хімічний кабінет.

В 1966 р. самотній дослідник несподівано знайшов підтримку в молодого лікаря Східницької лікарні. Степан Дуда вірив у розпочате і зважився на експеримент. Пацієнтам з захворюваннями печінки та сечокам'яною хворобою давав випити перед їжею тричі в день джерельну воду. За деякий час пацієнти помітили – з сечею виходить пісок, а в декого почали виходити камінці.

Питання дослідження оздоровчих властивостей води передали до Львівського медінституту. Залучили фахівців – колег з Чернівців та Львова. 1966 – 1968 рр. проводилися експериментальні дослідження. 1970 – в якості бази для досліджень відкривають реабілітаційне відділення у Східницькій селищній лікарні.

70-ті роки XX ст. стали особливими в історії цього багатого краю. Дослідник Омелян Стоцький відкрив в Східниці мінеральні води «Нафтуса» та

«Боржомі». В 1957 р. науковець взявся доводити, що Східниця має бальнеологічні джерела. А мінеральна вода на її території – цілющі властивості, що благотворно впливає на обмін речовин, нирки, кишково-шлунковий тракт, нормалізує функції печінки, жовчного міхура та виводить шлаки. Аналогів їй немає ніде в світі.

9 січня 1976 р. Східницю офіційно визнано на той час Всесоюзним курортом. Перші аналізи провели в лабораторії Бориславського нафтогазового управління, де підтвердився факт про аналогічний до трускавецької «Нафтусі» склад східницької води. Трускавецька лабораторія підпорядковувалась на той час Одеському науково-дослідному інституту курортології та фізіотерапії. Омеляну Олександровичу довелося посилати листи один за одним, аж доки спеціалісти не приїхали взяти воду на аналіз, то був 1965 рік [67].

Спираючись на наявні природно-лікувальні ресурси, інфраструктуру та проведені соціологічні дослідження розроблено лікувально-оздоровчий тур «Східниця – територія здоров'я». Східниця – це курортна перлина Західної України, розташований у Львівській області на відстані 100 км від м. Львова, на висоті 600-900 м над рівнем моря. Курорт оточений з усіх сторін горами та лісами, а тому має своєрідний мікроклімат. У Східницькому родовищі мінеральних вод сьогодні налічується 38 джерел і 17 свердловин з різним хімічним складом мінеральної води. Для відвідувачів сьогодні доступні води з 10 джерел і трьох свердловин. У родовищі, зосередженому здебільшого у селищі та на схилах прилеглих гір, що входять до складу Національного природного парку «Сколівські Бескиди», є мінеральні води «Нафтуса» чотирьох типів: слабомінералізована «Нафтуса» (з підвищеним вмістом органічних речовин (сечогінною дією) та з вираженою жовчогінною дією); слабомінералізована залізиста; хлоридно-натрієва та Боржомі. Вплив цих джерел на людину вивчається Міністерством охорони здоров'я України. У 2005 р. Східниця отримала статус Всеукраїнського курорту імені Омеляна Стоцького (місцевий відкривач покладів мінеральних вод типу «Нафтуса») [4].

1. Обґрунтування та його коротка характеристика.

Метою лікувально-оздоровчого туру «Східниця – територія здоров'я» для клієнта є повноцінне лікування, підтримка здоров'я, грамотна консультація висококваліфікованих лікарів, їх рекомендації з профілактики здоров'я і способів лікування наявних недуг.

2. Основні дані для проектування туру.

2.1 Тривалість туру.

Тривалість туру становить 13 ночей / 14 днів.

Так як місцем проживання є санаторій, то обов'язково заздалегідь підготувати додаткові медичні документи, які згодом будуть надані лікаря санаторію:

- жінки – довідки ЕКГ і гінеколога;
- чоловіки лише довідка ЕКГ;
- ПЦР-тест на відсутність COVID-19 (для усіх).

2.2 Розміщення.

Тур є індивідуальним. Програмою туру передбачено проживання і проходження лікування в одному з найкращих лікувально-оздоровчих комплексів Східниці – «Тустань». Лікувально-оздоровчий комплекс «Тустань» на курорті Східниця забезпечує високий рівень сучасного комфорту та відпочинку в Карпатах. Лікувально-оздоровчий комплекс «Тустань» пропонує поєднання прекрасних умов проживання з широким спектром медичних та СПА послуг, відповідно до високих європейських стандартів. Оздоровчі процедури в лікувально-оздоровчому комплексі «Тустань» є як традиційної, так і нетрадиційної медицини. Проходячи лікування в Східниці, туристам пропонують десятки оздоровчих програм, діагностику проблем урології, гінекології, ендокринології, органів черевної порожнини, травматології. Крім того, в лікувально-оздоровчому комплексі «Тустань» функціонує СПА-центр, який спеціалізується на оздоровленні та профілактиці старіння організму, на підвищенні здатності опору організму до ослаблення імунітету, проблемах зайвої ваги.

Програма розробленого туру передбачає проходження лікувальної

програми, а також індивідуальної програми, складеної для кожного гостя після огляду спеціалістів. Таким чином, туристу можуть бути запропоновані наступні лікувальні програми, в залежності від його потреб: антистресова, омолодження організму, очищення організму, лікування ожиріння, лікування хвороб шлунково-кишкового тракту та гепатобіліарної системи, лікування хворих на цукровий діабет, лікування хвороб статевих органів, остеохондрозу та інше.

2.3 Чисельність групи.

Чисельність групи туристів становить від 1 особи, вік не менше 16 років, сімейний стан різне, розрахований на людей із середнім рівнем доходу.

2.4 Супровід гідом.

Група забезпечена супроводом гіда, а також додатковими послугами гіда на час запланованої екскурсії.

Гід – провідник, який супроводжує туристів або екскурсантів і пояснює оглядаються ними пам'ятки.

Гід супроводжуючий, найчастіше є співробітником фірми, яка направляє своїх туристів в тур, він зустрічає і супроводжує групу протягом усього часу, від початку і до кінця туру. Надає відпочиваючим необхідну інформацію, роз'яснює питання, що виникли, разом зі співробітником санаторію (готелі) займається розселенням відпочиваючих, якщо необхідно, то супроводжує туристів на екскурсії і заплановані заходи, тобто бере на себе всі організаційні питання.

Екскурсійні гід, особа, яка зустрічає групу на позначеному місці, їм може бути територія, культурно-історичний, інформаційний або інший об'єкт, на місці якого проводиться екскурсія.

2.5 Транспортне забезпечення.

За програмою даного туру, група має повне забезпечення транспортом. Поїзд Полтава-Львів-Полтава. Індивідуальний трансфер до курорту Східниця і повернення до Львову – авто економ класу.

2.6 Харчування.

Харчування в таких турах повинно мати асортимент страв, відповідний

тій чи іншій дієті, раніше прописаної лікарем-дієтологом. Також, продукти повинні бути свіжими, страви – смачними і корисними і також естетичними.

У курорті організоване трьохразове дієтичне харчування. У відповідності з профілем санаторію застосовуються основна стандартна дієта і її варіанти. У меню включений широкий асортимент молочних, рибних, м'ясних, вегетаріанських страв з урахуванням побажань і смаків відпочиваючих.

2.7 Відвідування музеїв, інших об'єктів.

Під час перебування в лікувально-оздоровчому комплексі «Тустань» туристу пропонуються факультативні екскурсії, а саме:

- екскурсія в Державний історико-культурний заповідник «Тустань». Під час екскурсії турист матиме змогу побачити такі об'єкти як: Урицькі скелі, комплекс Урицьких пісковиків (Камінь, Острий Камінь, Мала Скеля, Жолоб, Гулька, Хрест та одна безіменна скеля), музей історії Тустані та церква св. Миколая, стара бойківська хата (культурний центр «Хата у Глибокім»). А також щороку в серпні тут проходить фестиваль української середньовічної культури «Ту Стань!»;

- екскурсія в Національний природний парк «Сколівські Бескиди» Під час екскурсії турист матиме змогу побачити такі об'єкти як: Кам'янецький водоспад, Журавлине урочище; гора Парашка.

2.8 Наявність комплексу дозвілєвих заходів та послуг.

Таку ж увагу, як і до лікування, санаторієм приділено відпочинку туриста, до послуг представлені: культурно-дозвільний центр; кіноконцертний зал; бібліотека; більярд; танцювальний зал; тренажерний зал; гімнастичний зал; сауна; лікувальний пляж; пункт прокату спортивного інвентарю; перукарня; манікюрний кабінет; косметологічний кабінет.

Під час перебування безкоштовно можна користуватися: бібліотекою з читальним залом, ігровим і спортивним інвентарем. Відвідувати музичні вечори, святкові заходи, зустрічі та лекції, проведені працівниками курорту.

До послуг за додаткову плату: УЗД, аутогравітаційна розвантаження хребта, моніторна очищення кишечника (МОК), вібровакуумний масаж,

косметологічне лікування, мезотерапія, кріотерапія, гірудотерапія, стоматологічне лікування, фітнес-заняття, кисневий коктейль, термотерапія; екскурсії, кіноконцертний та танцювальний зали, більярдний зал, перукарня, манікюр, інтернет, сувенірні кіоски, бар, ресторан.

3. Програма обслуговування туристів (табл. 2.3.1).

Таблиця 2.3.1

Програма туру «Східниця – територія здоров'я» [складено авторкою]

День	Опис програми
1	<p>Переїзд Полтава – Львів</p> <p>6:00 – 8:00 – трансфер в лікувально-оздоровчий комплекс «Тустань»;</p> <p>8:00 – 10:00 – розміщення та сніданок у ресторанному комплексі;</p> <p>– консультація зі спеціалістами;</p> <p>– вільний час;</p> <p>13:30 – 15:00 – обід в ресторані комплексу;</p> <p>– проходження процедур за програмою «»;</p> <p>– вільний час;</p> <p>17:00 – 19:00 – вечеря в ресторані комплексу</p>
2 2	<p>Проведення лабораторної діагностики (загальний аналіз крові та сечі, біохімічні параметри, гормони та скринінги інфекційних захворювань). УЗД-діагностика (внутрішніх органів, сечовивідної системи, гінекологія, кардіологічне обстеження та ендокринне), електрокардіографія.</p> <p>8:00 – 10:00 – сніданок в ресторані комплексу;</p> <p>– проходження процедур за програмою;</p> <p>13:00 – 15:00 – обід в ресторані комплексу;</p> <p>– отримання результатів лабораторної діагностики;</p> <p>– консультація зі спеціалістами. Корегування індивідуального комплексу процедур;</p> <p>– вільний час;</p> <p>17:00 – 19:00 – вечеря в ресторані комплексу.</p>
3-13	<p>8:00 – 10:00 – сніданок в ресторані комплексу;</p> <p>– проходження процедур за програмою;</p> <p>– проходження індивідуального комплексу процедур;</p> <p>13:00 – 15:00 – обід в ресторані комплексу;</p> <p>– вільний час;</p> <p>17:00 – 19:00 – вечеря в ресторані комплексу.</p>
14	<p>8:00 – 10:00 – сніданок в ресторані комплексу;</p> <p>– заключна консультація лікаря та отримання персональних рекомендацій;</p> <p>– проходження процедур за програмою;</p> <p>13:00 – 15:00 – обід в ресторані комплексу;</p> <p>– чек-аут;</p> <p>17:00 – 19:00 – трансфер до Львова;</p> <p>Переїзд Львів – Полтава.</p>

4. Калькуляція туру (табл. 2.3.2).

Таблиця 2.3.2

Калькуляція туру «Східниця – територія здоров'я» [складено авторкою]

№ з/п	Найменування витрат	Ціна	Кількість	Розрахункова формула	Загальна сума, грн
1	Квитки Полтава – Львів – Полтава (купе)	400	2	-	800,00
2	Трансфер Львів – Східниця – Львів	200	4	$З_{\text{т}} = \text{Ціна 1 год експлуатації транспорту} * \text{Кількість годин роботи транспорту}$	800, 00
3	Проживання та процедури за програмою в санаторії	700	1 номер стандарт, одномісне розміщення	$З_{\text{пр}} = \text{Ціна одного номера} * \text{Кількість номерів} * \text{Кількість днів проживання} + \text{Вартість броні}$	9800,00
4	Заробітна плата гідів	200	2 дні	$З_{\text{з}} = \text{Денна ставка} * \text{Кількість днів роботи}$	400,00
5	Накладні витрати	-	5%	$З_{\text{н.р.}} = (п1 + п2 + п3 + п4) * 5\% / 100\%$	590,00
6	Страховання туристів	-	0,5%	$З_{\text{з}} = 0,5\% / 100\% * (п1 + п2 + п3 + п4 + п5)$	70,00
7	Прибуток	-	10%	$\text{Ціна} = 10\% / 100\% * (п1 + п2 + п3 + п4 + п5 + п6 + п7)$	1240,00
8	Загальна вартість туру	-	-	$В_{\text{т}} = п1 + п2 + п3 + п4 + п5 + п6 + п7$	13700,00
9	Ціна путівки на 1 особу			$\text{Ц}_{\text{п}} = п8 / \text{Кількість осіб}$	13700,00

5. Експериментальна перевірка туру.

Експериментальна перевірка туру полягає в оцінці розробленого туристського продукту і його експериментальним впровадженням на туристичний ринок для визначення здатності конкурувати з іншими турпродуктами і приносити прибуток. Щоб зробити експериментальну оцінку

розробленої послуги або туристського продукту, необхідне дотримання трьох умов:

- розробка туру, послуги, товару здійснюється в «натуральну величину» (експериментальний заїзд);
- ознайомлення (презентація, реклама, інформація);
- наявність часу для того, щоб простежити за популярністю туристської послуги або продукту (відгуки туристів, заявки клієнтів та ін.).

Оскільки якісні параметри більшості послуг не мають певного фізичного виміру, для надання їм кількісних характеристик логічно використовувати експертну оцінку в балах. Для оцінки якості туристського продукту максимальна сума балів (100) може розподілятися за такими параметрами, як наприклад:

- ступінь досягнення мети поїздки, якість екскурсійної програми, ставлення місцевого населення;
- культура обслуговування в місцях розміщення;
- якість харчування та культурний рівень ресторанного обслуговування;
- психологічна атмосфера, взаємини між учасниками групи, з обслуговуючим персоналом;
- зручність і швидкість транспортного обслуговування;
- інші якісні параметри туру.

Результати оцінки туру повинні бути використані для вибору оптимальних шляхів поліпшення його параметрів. Але при цьому не слід забувати, що рівень якості послуг туристського продукту є лише умовою його реалізації на ринку. Так, якщо розроблений тур відповідає середньому класу, не потрібно намагатися перевищити цей показник.

Експериментальне впровадження нового туристичного продукту може здійснюватися у двох формах – це рекламні та study-тури.

Рекламні тури призначені для інформування цільової аудиторії про існування нового продукту, наочної демонстрації його споживчих властивостей

і конкурентних переваг. Зазвичай рекламні тури проводяться для представників ЗМІ, авторитетних для цільових груп споживачів людей, а також турагентів, які згодом будуть здійснювати продаж даного продукту.

Study-тури або інфо-тури – це поїздки, що організовуються туроператором, спрямовані на формування уявлення про характеристики нового туристського продукту у співробітників відділу продажів самого туристського підприємства та представників турагентств. Вони мають на увазі відвідування виставок, конференцій, семінарів та інших заходів. Основна мета інфо-турів – популяризація маршруту і зростання продажів у даному напрямку.

На основі результатів експериментальної перевірки туристського продукту турфірма приймає остаточне рішення про виведення його на ринок або ж «зняття з виробництва».

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Львівська область багата на родовища мінеральних вод із лікувальними властивостями. На сьогодні відомо більше 200 джерел мінеральних вод найрізноманітніших типів. За запасами мінеральних вод Львівщина займає першість серед усіх областей України. У регіоні сформувався потужний бальнеологічний комплекс, який представлений такими курортами, як Трускавець, Моршин, Східниця, Немирів, Шкло, Любінь Великий і Розлуч. Всім без виключення бальнеологічним курортам Львівської області притаманні комфортні природні умови для бальнеолікування, вони мають значні й різноманітні запасами бальнеологічних ресурсів, які можуть застосовуватись для лікування широкого спектру захворювань, що дозволяє задовольнити нинішні та майбутні потреби в них. Моршинські мінеральні води – єдині в Україні природні води для щоденного споживання, що визнано Євросоюзом

В області є всі необхідні ресурси для розвитку лікувально-оздоровчого туризму. Однак через низку причин, які сьогодні зустрічаються на території регіону (катастрофічний стан комунікацій та автомобільних доріг бальнеологічних курортів, неякісне очищення стічних вод, часто незадовільний стан благоустрою курортних території, недостатній рівень розвитку курортної та відпочинкової інфраструктури, поганий стан інженерно-транспортних споруд тощо), його розвиток є недостатнім. Щоб посилити розвиток даного туризму, слід, передусім, об'єднати зусилля органів державної влади та туристичного бізнесу. Держава, найперше, має підтримувати курортну зону через залучення інвесторів, створення сприятливого інвестиційного клімату, реклами, покращення стану доріг тощо. Туристичному бізнесу, у свою чергу, необхідно диверсифікувати туристично-рекреаційних послуги, розробити такі види турів та розваг, які будуть популяризувати санаторно-курортний відпочинок.

Наявні природні та культурно-історичні ресурси Львівщини на сьогодні являють собою нерозкритий ресурсний резерв регіону, раціональне використання якого призведе до значних зрушень в економіці області – надходження податкових відрахувань у бюджет, появи нових робочих місць, покращення інфраструктурної складової тощо. Таким чином, державний контроль та підтримка інвестиційних надходжень у лікувально-оздоровчу сферу Львівської області вважається важливою проблемою, вирішення якої принесе вигоду всім зацікавленим сторонам – як бізнесовим структурам, так і регіональній адміністрації та місцевому населенню.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. 10 бальнеологічних курортів Карпат / Туроператор «Відвідай» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://vidviday.ua/blog/10-balneokurortiv-karpat/>.
2. Бабкин А. В. Специальные виды туризма: учебное пособие / А. В. Бабкин. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2008. – 252 с.
3. Бабов К. Д. Лікувально-оздоровчий туризм – один із сучасних напрямків підвищення ефективності діяльності санаторно-курортної сфери / К. Д. Бабов, Г. О. Дмитрієва, Л. В. Тихохід, О. Д. Гавловський // Медична реабілітація, курортологія, фізіотерапія. – 2019. – № 2. – С. 5-9.
4. Батиченко С. П. Львівщина як осередок розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Україні / С. П. Батиченко, Л. В. Мельник, А. Д. Щербань // Молодий вчений. – 2018. – № 10 (62). – С. 452-455.
5. Бейдик О. О. Рекреаційно-туристські ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування / О. О. Бейдик. – К.: ВПЦ «Київський Університет», 2014. – 395 с.
6. Бейдик О. О. Словник-довідник з географії туризму, рекреології та рекреаційної географії / О. О. Бейдик. – Київ: Палітра, 1997. – 86 с.
7. Бережна О. О. Стан і проблеми розвитку рекреаційно-оздоровчого комплексу України в період переходу до ринкових відносин / О. О. Бережна // Економіка України. – 2003. – № 4. – С. 6-19.
8. Билим О. С. Розширення послуг лікувально-оздоровчого туризму в Україні / О. С. Билим, К. О. Дернова // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – 2017. – Вип. 4. – С. 62-71.
9. Богдан Н. М. Розвиток внутрішнього туризму як пріоритет економічних інтересів регіону / Н. М. Богдан, І. М. Писаревський // Збірник наукових праць «Економічний вісник Запорізької державної академії». – 2018. № 6 (18). – С. 156-161.

10. Боковець В. В. Лікувально-оздоровчий туризм: актуальні цілі та сучасні підходи до організації / В. В. Боковець, Т. І. Медвецька // Інфраструктура ринку. – 2017. – № 12. – С. 79-83.

11. Брусільцева Г. М. Особливості стратегічного управління розвитком лікувально-оздоровчого туризму на регіональному рівні / Г. М. Брусільцева // Ефективна економіка. – 2015. – № 11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4506>.

12. Ведмідь Н. І. Санаторно-курортний комплекс: сервісне управління : [монографія] / Н. І. Ведмідь. – К. : КНТЕУ, 2013. – 536 с.

13. Ведмідь Н. Методологічні основи типізації суб'єктів санаторно-курортної діяльності / Н. Ведмідь // Вісник КНТЕУ. – 2012. – № 6. – С. 72-83.

14. Влащенко Н. М. Нормативно-правове регулювання розвитку рекреаційно-туристського комплексу / Н. М. Влащенко, М. В. Тонкошкур // Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Економіка і управління. – 2019. – Т. 30 (69). – № 4 (1). – С. 97-102.

15. Гаазька декларація Міжпарламентської конференції з туризму [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_904.

16. Галаченко О. О. Регіональна політика розвитку сфери санаторно-курортних послуг : дис. ... доктора екон. наук : 08.00.05 / Олександр Олександрович Галаченко. – Львів, 2019. – 476 с.

17. Головатий М. Бальнеологічні ресурси малих курортів Львівської області / М. Головатий // Вісник Львівського університету. Серія географічна. – 2019. – Вип. 53. – С. 104-112.

18. Головне управління статистики у Львівській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.lv.ukrstat.gov.ua/>.

19. Гулич О. Екологічно збалансований розвиток курортно-оздоровчих територій: питання теорії і практики: монографія О. Гулич. – Львів: ІРДНану, 2007. – 208 с.

20. Гулич О. Рекреаційний потенціал Українських Карпат та сучасний стан його освоєння / О. Гулич. – Львів, 2004. – 56 с.

21. Декларація Ріо-де-Жанейро щодо навколишнього середовища та розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_455.

22. Діденко К. Д. Медичний туризм в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку / К. Д. Діденко, В. Г. Жученко // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Економічні науки. – 2016. – Вип. 16. – Ч. 4. – С. 101-105.

23. Документ Акапулько по итогам обсуждения действий по постепенному достижению целей, намеченных Манильской декларацией по мировому туризму [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://docs.cntd.ru/document/901813697>.

24. Ефремов А. В. Оценка рекреационного потенциала территории / А. В. Ефремов // Экономика и управление. – 2008. – № 1. – С. 21-25.

25. Жидяк О. Р. Тенденції розвитку санаторно-курортного комплексу: напрями змін та фактори впливу / О. Р. Жидяк, О. М. Вівчарук, О. В. Фурсіна // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. – 2015. – Вип. 5. – С. 3-6.

26. Запотоцький С. Сучасні тенденції розвитку лікувально-оздоровчого туризму у Львівській області / С. Запотоцький, І. Горин // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Географія. – 2018. – Вип. 3 (72). – С. 70-76.

27. Закон України «Про ратифікацію Рамкової конвенції ООН про зміну клімату» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/435/96-%D0%B2%D1%80>.

28. Карсекін В. І. Економіко-організаційні проблеми розвитку лікувально-оздоровчих закладів туристичної сфери в Україні / В. І. Карсекін, Л. М. Гопкало // Проблеми інформатизації рекреаційної та туристичної діяльності в Україні: Перспективи культурного та економічного розвитку : пр. Міжнар. Конгресу. –

Трускавець, 2000. – С. 223-226.

29. Кашуба Я. М. Формування системи дитячого оздоровлення і туризму : монографія / Я. М. Кашуба. – Львів: ПАІС, 2007. – 293 с.

30. Кілінська К. Й. Лікувально-оздоровчий комплекс «Моршин»: сучасні аспекти функціонування / К. Й. Кілінська, О. С. Смик // Український географічний журнал – 2015. – № 1. – С. 58-62.

31. Клімат Львівської області управління [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://geoknigi.com/book_view.php?id=659.

32. Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_089.

33. Конституція України (1996) : [із змін. та допов.] станом на груд. 2004 р. – Одеса : Негоціант, 2005. – 80 с.

34. Корж Н. В. Управління туристичними DESTИНАЦІЯМИ: підручник / Н. В. Корж, Д. І. Басюк. – Вінниця : «ПП»ТД Едельвейс і К», 2017. – 322 с.

35. Курорт Моршин [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.morshynkurort.net/ru/treatment/factors>.

36. Мальська М. П. Лікувально-оздоровчий туризм / М. П. Мальська, М. Й. Рутинський, Н. М. Паньків: моногр. – Львів: Видав. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2008. – С. 191-210.

37. Манильская декларация по мировому туризму [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://docs.cntd.ru/document/901813698>.

38. Маньшина Н. В. Курортология для всех. За здоровьем на курорт / Н. В. Маньшина. – М.: Вече, 2007. – 592 с.

39. Мартякова Е. В. К методологии государственного регулирования в рекреационных регионах / Е. В. Мартякова // Экономика и управление. – 2007. – № 4-5. – С. 63-68.

40. Марьяненко П. В. Организационно-экономический механизм управления на рынке лечебно-оздоровительных услуг / П. В. Марьяненко. – СПб. : Изд-во С.-Петербур. гос. ун-та экономики и финансов, 2002. – 16 с.

41. Мацола В. І. Рекреаційно-туристичний комплекс України. Монографія. / В. І. Мацола. – Львів, 1997. – 259 с.
42. Мінеральні води та курорти Львівщини / Під ред. Б. М. Матолича. – Львів : Палітра Друку, 2003. – 96 с.
43. Моршин планує стати курортом державного значення // Медична газета. – 2008. – 1 серпня.
44. Оболенцева Л. В. Домінанти розвитку туризму : монографія / Л. В. Оболенцева, І. В. Писарева, М. М. Покогодна; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків : ХНУМГ ім. О.М. Бекетова, 2018. – 181 с.
45. Общая резолюция Конференции ООН по международному туризму и путешествиям о развитии туризма [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://docs.cntd.ru/document/901813699>.
46. Офіційний сайт World Tourism Organization (UNWTO) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://unwto.org>.
47. Офіційний сайт Всесвітньої Організації Охорони Здоров'я. Статут ВООЗ адміністрації [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.who.int/governance/eb/constitution/ru>.
48. Оцінка туристично-рекреаційного потенціалу регіону : монографія / за заг. ред. В. Г. Герасименко. – Одеса : ОНЕУ, 2016. – 262 с.
49. Перелік населених пунктів, віднесених до курортних : Постанова Кабінету Міністрів України № 1391 від 15 грудня 1997 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1391-97-%D0%BF>.
50. Полчанінова І. Л. Система управління франчайзингом у сфері туристських послуг / І. Л. Полчанінова, А. А. Касьяненко // Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». – 2018. – № 1(41). – Т. 2. – С. 72-75.
51. Про внесення змін до Закону України «Про туризм» : Закон України від 18.11.2003 р. № 1282-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1282-15>.
52. Про гідрогеологічні дослідження на Немирівському родовищі сульфідних вод та стану гідромінерального господарства на курорті «Немирів»

за 2013 рік (станом на 01.01.2014 р.): Звіт (заключ.) / відп. О. М. Острецов, О. А. Алексєєнко. – Львів : ТОВ «Центр реклами», 2014. – 77 с.

53. Про затвердження переліку водних об'єктів, що відносяться до категорії лікувальних : Постанова Кабінету Міністрів України № 1499 від 11 грудня 1996 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1499-96-%D0%BF>.

54. Про затвердження переліку корисних копалин загальнодержавного та місцевого значення: Постанова Кабінету Міністрів України № 827 від 12 грудня 1994 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/827-94-%D0%BF>.

55. Про курорти: Закон України від 05.10.2000 р. № 2026-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2026-14><http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80>.

56. Про оздоровлення та відпочинок дітей: Закон України від 04.09.2008 р. № 375-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/375-17>.

57. Про охорону культурної спадщини: Закон України від 08.06.2000 р. № 1805-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14#Text>.

58. Про природно-заповідний фонд України: Закон України від 16.06.1992 р. № 2465-12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12>.

59. Про ратифікацію Кіотського протоколу до Рамкової Конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату : Закон України від 04.02.2004 р. №1430-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1430-1>.

60. Про туризм: Закон України від 15.09.1995 р. № 324/95-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80>.

61. Рамкова конвенція Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату

[Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_044.

62. Рекреаційний потенціал Львівщини. Статист. збірник. Головне управління статистики у Львівській обл. / Відповідальна за випуск Н. І. Бонк. – Львів, 2012. – 96 с.

63. Рутинський М. Класифікація та типологія курортів / М. Рутинський // Вісник Львівського університету. Серія географічна. – 2013. – Вип. 34. – С. 236-246.

64. Савоста О. П. Правове регулювання діяльності у сфері курортів / О. П. Савоста // Теорія та практика державного управління [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpdu_2009_1_61.

65. Склад води «Моршинська» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.morshinska.com.ua>.

66. Стратегія розвитку туризму та курортів на період до 2026 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.kmu.gov.ua/npas/249826501>.

67. Східниця / Офіційний сайт курорту [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.skhidnytsia-otg.com/history/>.

68. Ткаченко Т. І. Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу: монографія. 2-ге вид., випр. та доповн. / Т. І. Ткаченко. – К.: КНТЕУ, 2009. – 463 с.

69. Фоменко Н. В. Рекреаційні ресурси та курортологія / Н. В. Фоменко. – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 312 с.

70. Хартия туризма и кодекс туриста [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.keyb.ru/info/269>.

71. Хоменко М. М. Розвиток туристичних інформаційних центрів на регіональних рівнях індустрії туризму / М. М. Хоменко // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2016. – № 1. – С. 236-241.

72. Чорненька Н. В. Організація туристичної індустрії : навч. посіб. /

Н. В. Чорненька.– К.: Атіка, 2006. – 264 с.

73. Шандова Н. В. Ресурсне забезпечення оздоровчого туризму / Н. В. Шандова, О. С. Билим // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент. – 2018. – Вип. 31. – С. 12-16.

74. Shandova N. Investigation of organizational and management specifics of health tourism development / N. Shandova // Technology audit and production reserves. – 2017. – № 3/5 (35). – P. 4-8.

75. The Global Competitiveness Report 2016-2017 / Klaus Schwab, World Economic Forum. – Geneva, Switzerland 2016. – 383 p.

76. The Travel & Tourism Competitiveness Report 2015 / World Economic Forum. – Geneva, Switzerland, 2015. – 525 p.